

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΟΑΤΚΙ+

Εισαγωγή

1. Καταπολέμηση των διακρίσεων έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων

- Συλλογή και Επεξεργασία Στατιστικών Δεδομένων
- Κυβερνητική Δομή
- Εκπαίδευση χωρίς Αποκλεισμούς
- Ισοτιμία στην Εργασία
- Θέματα Υγείας
- Αιμοδοσία
- ΛΟΑΤΚΙ+ Αιτούντες Άσυλο
- Θέματα Κατάρτισης στον Δημόσιο Τομέα

2. Προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων

- Στοιχεία Ερευνών
- Ζητήματα Ασφάλειας για τα ΛΟΑΤΚΙ+ Άτομα
- Αστυνομικός Έλεγχος και Προσωρινή Κράτηση
- Ρητορική Μίσους
- «Θεραπείες Μεταστροφής»
- Κοινωνική Πολιτική για Ειδικές Ομάδες ΛΟΑΤΚΙ+

3. Κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

- Ζητήματα Οικογενειακού Δικαίου: (Πολιτικός) Γάμος - Συγγένεια
- Νομική Αναγνώριση Ταυτότητας Φύλου
- Ζητήματα που αφορούν τα Ιντερσεξ Άτομα

4. Πρωτοβουλίες για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων σε παγκόσμιο επίπεδο.

- Εξωτερική πολιτική & Ανθρώπινα Δικαιώματα: Η Διάσταση ΛΟΑΤΚΙ+
- Δράσεις Ορατότητας

Παράρτημα

- Ορολογία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 17 Μαρτίου του 2021 με απόφαση του Πρωθυπουργού κ. Κυριάκου Μητσοτάκη συστήθηκε επιτροπή με σκοπό τη σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+¹.

Σύνθεση

Πρόεδρος της Επιτροπής ορίστηκε ο Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ και πρώην Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), κ. Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος. Από την ακαδημαϊκή κοινότητα συμμετείχαν ακόμη στην επιτροπή η κ. Κατερίνα Φουντεδάκη, Καθηγήτρια Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ και η κ. Λίνα Παπαδοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ. Από την κοινωνία των πολιτών και τις ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις μέλη της επιτροπής είναι η κ. Μαρίνα Γαλανού, Πρόεδρος του Σωματείου Υποστήριξης Διεμφυλικών (ΣΥΔ) και Εμπειρογνώμονας του Συμβουλίου της Ευρώπης σε θέματα ταυτότητας φύλου., η κ. Στέλλα Μπελιά, Πρόεδρος της οργάνωσης «Οικογένειες Ουράνιο Τόξο Μ.Κ.Ο.» και ο κ. Απόστολος Καραμπαϊρης, εκπρόσωπος του Thessaloniki Pride – Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Θεσσαλονίκης. Τέλος, από την πλευρά της κυβέρνησης στις εργασίες της επιτροπής συμμετείχαν ο κ. Πάνος Αλεξανδρής, Γενικός Γραμματέας Δικαιοσύνης & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ο κ. Αλέξης Πατέλης, Προϊστάμενος του Οικονομικού Γραφείου του Πρωθυπουργού. Ακόμη, στη συγγραφή της έκθεσης συμμετείχε ο κ. Πρόδρομος Πύρρος, Σύμβουλος στο Οικονομικό Γραφείο του Πρωθυπουργού.

¹ Για τους σκοπούς της παρούσας έκθεσης έχει επιλεγεί το αρκτικόλεξο ΛΟΑΤΚΙ+ (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουήρ, Ίντερσεξ, και το + αποδίδει οτιδήποτε πέρα από αυτές τις ομαδοποιήσεις) καθώς θεωρήθηκε ότι είναι το πλέον συμπεριληπτικό. Ωστόσο, σε αρκετά σημεία της έκθεσης χρησιμοποιούνται και άλλα παρεμφερή αρκτικόλεξα (π.χ. ΛΟΑΤΚΙ, ΛΟΑΤΙ). Αυτό συμβαίνει για τις περιπτώσεις εκείνες όπου γίνεται αναφορά σε άλλα κείμενα τα οποία έχουν υιοθετήσει τα εν λόγω αρκτικόλεξα.

Στην Επιτροπή συμβουλευτικό ρόλο είχε ο κ. Silvan Agius, συνεργάτης της Επιτρόπου Ισότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρμόδιος για θέματα ΛΟΑΤΚΙ+.

Η Επιτροπή ευχαριστεί θερμά την Α.Ε. την Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κυρία Κατερίνα Σακελλαροπούλου, η οποία με αφορμή την παγκόσμια ημέρα κατά της ομοφοβίας, της αμφιφοβίας και της τρανσφοβίας προσκάλεσε στο Προεδρικό Μέγαρο αντιπροσωπεία της Επιτροπής, αποτελούμενη από τον Πρόεδρό της κ. Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο, την κα Στέλλα Μπελιά και την Καθηγήτρια κα Κατερίνα Φουντεδάκη για να την ενημερώσουν σχετικά με την πορεία των εργασιών της και να στείλει ένα ξεκάθαρο μήνυμα κατά των διακρίσεων. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε κατά τη διάρκεια της συνάντησης, είναι ανάγκη να επανεπιβεβαιώσουμε τη δέσμευσή μας ότι η προστασία, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της διαφορετικότητας, αποτελούν ηθικό χρέος κάθε δημοκρατικού κράτους.

Μεθοδολογία

Η επιτροπή ξεκίνησε τις εργασίες της αμέσως με εβδομαδιαίες τηλεδιασκέψεις και τακτικές ανταλλαγές απόψεων στη βάση θεματικών ενοτήτων. Μελέτησε τόσο την Στρατηγική για την Ισότητα ΛΟΑΤΚΙ της Ε.Ε. καθώς και την εμπειρία άλλων χωρών στο πεδίο αυτό. Ζήτησε και έλαβε υπόψη της υπομνήματα που κατέθεσαν ενδιαφερόμενοι της κοινωνίας των πολιτών και ιδιαίτερα ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις. Περαιτέρω, η επιτροπή διοργάνωσε ακροάσεις σειράς φορέων και θεσμών. Συγκεκριμένα, απευθύνθηκε στο Συμβούλιο της Ευρώπης (COE-SOGI), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), τον Συνήγορο του Πολίτη, την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και τον Εθνικό Εισηγητή για την καταπολέμηση Εμπορίας Ανθρώπων. Στη συνέχεια κάλεσε για ανταλλαγή απόψεων, ιδίως στο πεδίο της επιμόρφωσης των στελεχών της διοίκησης, τους Γενικούς Γραμματείς των συναρμοδίων υπουργείων και ειδικότερα τους Γ.Γ. Υπηρεσιών Υγείας, Δημόσιας Τάξης, Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Ανώτατης Εκπαίδευσης, Ανθρωπίνου Δυναμικού Δημοσίου Τομέα καθώς και την Πρόεδρο του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας

Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) και τον Διοικητή της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (ΕΑΔ).

Με βάση τη μεθοδολογία αυτή, και όλα τα σχετικά στοιχεία και εισηγήσεις που συνέλεξε, η παρούσα επιτροπή κατέληξε σε σειρά κατευθυντηρίων γραμμών και προτάσεων που διαπνέονται από την αρχή της ισότητας και την απαγόρευση των διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, τα χαρακτηριστικά και την έκφραση φύλου. Πρόκειται για θεμελιώδη αρχή και αξία που αντανάκλαται στο άρθρο 4 του Συντάγματος, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Ενωσιακό Δίκαιο και τη Διεθνή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Το κείμενο αποτελεί προϊόν συναιρέσεων των απόψεων των μελών της Επιτροπής και δεν εκφράζει κατ' ανάγκην όλες τις ειδικότερες ιδέες και απόψεις εκάστου μέλους της.

Ένωση Ισότητας: Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ

Πράγματι, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025: «Οι διακρίσεις, η βία και το μίσος κατά των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων αντιβαίνουν στις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρέπει να εκλείψουν».

Ειδικότερα, στις 11 Νοεμβρίου του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την πρώτη στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ. Η στρατηγική της Επιτροπής έχει πενταετή διάρκεια (2020-2025) και καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών που απασχολούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η απόφαση του Πρωθυπουργού για σύσταση Εθνικής Επιτροπής για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ έρχεται και σε συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής.

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (στο εξής Επιτροπή) διαρθρώνεται στους εξής τέσσερις άξονες: την αντιμετώπιση των διακρίσεων κατά των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, τη διασφάλιση της προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, την οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς

αποκλεισμούς των ΛΟΑΤΚΙ και τον ηγετικό ρόλο (που πρέπει να αναλάβει η Ε.Ε.) στο αίτημα υπέρ της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ σε παγκόσμιο επίπεδο. Η δομή της ελληνικής εθνικής έκθεσης έχει ακολουθήσει σε μεγάλο βαθμό αυτούς τους τέσσερις άξονες.

Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι για την εκπλήρωση των στόχων, όπως αυτοί αποτυπώνονται στους τέσσερις άξονες, είναι ανάγκη να γίνουν παρεμβάσεις σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς, με πολλές και σε ορισμένες περιπτώσεις καινοτόμες δράσεις. Κάποιες εξ αυτών έχουν ως κύριο φορέα υλοποίησης όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλες τα κράτη-μέλη, τα οποία με τη στήριξη της Επιτροπής, θα κληθούν να ενισχύσουν τις προσπάθειες που κάνουν για την εμπέδωση της ισότητας. Οι παρεμβάσεις που σχεδιάζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αφορούν πεδία όπως η εργασία, η υγεία, το προσφυγικό, η καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και η προαγωγή της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ διεθνώς. Αναγνωρίζοντας την πολυπλοκότητα πολλών ζητημάτων, η προσέγγιση που ακολουθείται είναι διατομεακή ενώ έμφαση δίνεται στις πλέον ευάλωτες ομάδες των ΛΟΑΤΚΙ+, όπως τα διεμφυλικά και τα ίντερσεξ άτομα.

Ενδεικτικά, μεταξύ των προτάσεων που περιλαμβάνονται στην στρατηγική της Επιτροπής είναι η υποβολή έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για την ισότητα στην απασχόληση και τον βαθμό συμμόρφωσης των κρατών-μελών, όπως και η διασφάλιση της στήριξης της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ στο πλαίσιο του Ταμείου Ασύλου και Μετανάστευσης. Ακόμη, το 2021 θα παρουσιαστεί πρωτοβουλία για τη διεύρυνση του καταλόγου των «εγκλημάτων της Ε.Ε.» (άρθρο 83 ΣΛΕΕ), ώστε αυτός να καλύπτει τα εγκλήματα και τη ρητορική μίσους όταν στοχοποιούνται ΛΟΑΤΚΙ άτομα. Σε ό,τι αφορά τον διεθνή ρόλο της Ε.Ε., προτάσσεται η διασφάλιση της στήριξης των ΛΟΑΤΚΙ στο πλαίσιο του Μηχανισμού Γειτονίας Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας και του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας.

Από το σύνολο, όμως, των πρωτοβουλιών ξεχωρίζουν η διασφάλιση των δικαιωμάτων ΛΟΑΤΚΙ και η βελτίωση της νομικής προστασίας των οικογενειών «ουράνιο τόξο» σε καταστάσεις με διασυνωριακή διάσταση. Σε ό,τι αφορά το πρώτο ζήτημα, η Επιτροπή θα αναθεωρήσει τις κατευθυντήριες γραμμές του 2009 για την ελεύθερη κυκλοφορία, με

στόχο την αποτύπωση της πολυμορφίας (*diversity*) των σύγχρονων οικογενειών. Αναγνωρίζοντας ότι το ουσιαστικό οικογενειακό δίκαιο βρίσκεται στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών, η Επιτροπή θα εστιάσει σε διασυνοριακές υποθέσεις ώστε να διασφαλίζεται ότι τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα μπορούν να ασκήσουν ανεμπόδιστα τα δικαιώματα τους που απορρέουν από την ελεύθερη κυκλοφορία. Ακόμη, η επιτροπή θα προωθήσει το 2022 μέσα από μία οριζόντια νομοθετική πρωτοβουλία την αμοιβαία αναγνώριση των οικογενειακών δεσμών στις χώρες της Ε.Ε. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο κείμενο της στρατηγικής: *«αν κάποιος είναι γονέας σε μία χώρα, είναι γονέας σε κάθε χώρα»*. Ανεξάρτητα από την πρωτοβουλία της επιτροπής, εξετάζονται ήδη από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποθέσεις με προσφεύγοντες ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στις οποίες ζητείται η αναγνώριση γονεϊκών δικαιωμάτων στη χώρα στην οποία διαμένουν. Τέλος, η Επιτροπή *«θα διερευνήσει πιθανά την αμοιβαία αναγνώριση του νομικού καθεστώτος των ομόφυλων συζύγων και καταχωρισμένων συντρόφων σε καταστάσεις με διασυνοριακή διάσταση»*.

Η παρούσα έκθεση έχει ακολουθήσει σε γενικές γραμμές τη δομή της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+.

Σχέδια Δράσης για ΛΟΑΤΚΙ+: Η Εμπειρία άλλων Χωρών

Πέρα από τη σημαντική αυτή πρωτοβουλία της Ε.Ε. η επιτροπή για την εθνική στρατηγική ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ μελέτησε σχέδια που έχουν εκπονήσει και υλοποιήσει άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τέτοια σχέδια και στρατηγικές υπάρχουν, πράγματι, σε αρκετά κράτη εδώ και χρόνια. Η Επιτροπή επέλεξε να μελετήσει τις στρατηγικές και τις δράσεις με στόχο την άρση των διακρίσεων και την εμπέδωση της ισότητας για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που υιοθέτησαν η Δανία, η Νορβηγία, η Μάλτα, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Μαυροβούνιο και η Ιρλανδία, δηλαδή χώρες με διαφορετικές γεωγραφικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές αναφορές.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά κανόνα τα σχέδια δράσης ορίζουν και τον χρονικό ορίζοντα

υλοποίησης τους, ενώ σε ορισμένες χώρες -όπως για παράδειγμα στη Μάλτα- μετά την ολοκλήρωση του πρώτου σχεδίου δράσης ακολουθεί και δεύτερο. Διαφοροποιήσεις καταγράφονται σε σχέση με τη δομή των κειμένων, με ορισμένα να περιγράφουν σε αδρές γραμμές τις πολιτικές που πρέπει να εφαρμοστούν ενώ άλλα -με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση του Μαυροβουνίου- να περικλείουν έναν αναλυτικό κατάλογο με τα προτεινόμενα μέτρα. Στη δική μας περίπτωση ακολουθήθηκε μία ενδιάμεση οδός. Η εθνική στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ περιέχει μεν συγκεκριμένες προτάσεις ως προς την εφαρμογή της, χωρίς, ωστόσο, να επιχειρεί να αποτυπώσει σε κάθε λεπτομέρεια τον τρόπο που αυτές θα υλοποιηθούν.

Όπως έχει συμβεί και σε άλλες χώρες, έτσι και στην Ελλάδα, δόθηκε έμφαση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ΛΟΑΤΚΙ+ συμπολίτες μας και οι οικογένειές τους, λαμβάνοντας υπόψιν τα βήματα που έχουν ήδη γίνει και εστιάζοντας σε πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα, ή, σε κάθε περίπτωση, σε σύντομο χρονικό διάστημα. Υπό την έννοια αυτή, η εθνική στρατηγική καλύπτει τα σημαντικότερα από τα αναφερόμενα ζητήματα και δομείται γύρω από τους εξής θεματικούς άξονες: καταπολέμηση των διακρίσεων έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και πρωτοβουλίες για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Δεδομένου του εύρους των υπό εξέταση δράσεων και πολιτικών, η Επιτροπή θεωρεί ότι μέχρι το 2023 θα πρέπει να έχουν τεθεί οι βάσεις για την υλοποίηση των βασικών προτάσεων της παρούσας έκθεσης.

1. Καταπολέμηση των Διακρίσεων έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Η έλλειψη επίσημων και αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων δυσκολεύει τη χάραξη στοχευμένων και αποτελεσματικών πολιτικών που αφορούν τους ΛΟΑΤΚΙ+ πολίτες. Επίσημες Στατιστικές (*official Statistics*) είναι οι στατιστικές που καταρτίζονται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της κάθε χώρας (στην Ελλάδα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή - ΕΛΣΤΑΤ) ή από τους άλλους Φορείς του Εθνικού Στατιστικού Συστήματος, με πλήρη συμμόρφωση προς τις αρχές του Κώδικα Ορθής Πρακτικής για τις Ευρωπαϊκές Στατιστικές.

Ενώ η νομοθεσία κατά των διακρίσεων κάνει συγκεκριμένες αναφορές στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, υπάρχει σχετικά μικρή συστηματική και επαναλαμβανόμενη επίσημη συλλογή δεδομένων στον τομέα αυτό. Όπως καταδεικνύει σχετική έρευνα μας, οι στατιστικές αρχές των περισσότερων κρατών της Ευρώπης είτε συλλέγουν στοιχεία από ληξιαρχεία και άλλες πηγές της διοίκησης, είτε διεξάγουν δειγματοληπτικές έρευνες, είτε συμπεριλαμβάνουν ερωτήματα για τους ΛΟΑΤΚΙ+ στις απογραφές.

Η ύπαρξη αναλυτικών (*disaggregated*) δεδομένων βοηθά στην ανάδειξη μη προφανών τάσεων, στον εντοπισμό ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, καθιστώντας τες πιο ορατές στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και στην αξιολόγηση των μέτρων που λαμβάνονται από την Πολιτεία για την εξάλειψη τυχόν διακρίσεων. Σε σύγκριση με άλλες βάσεις διακρίσεων, όπως για παράδειγμα το φύλο ή η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου δεν είναι ευδιάκριτες.

Είναι γεγονός ότι τα στοιχεία που αναφέρονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό θεωρούνται ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, η συλλογή και επεξεργασία των οποίων υπάγεται σε αυστηρές προϋποθέσεις και εγγυήσεις με βάση την κείμενη νομοθεσία, το ενωσιακό δίκαιο και τις λοιπές διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας. Ανάλογη προσοχή

πρέπει να δοθεί και σε στοιχεία που αφορούν την ταυτότητα φύλου. Στο πλαίσιο αυτό, και με σεβασμό στην ιδιωτικότητα των ενδιαφερομένων, η επιτροπή εισηγείται τη διεξαγωγή στοχευμένης «Έρευνας Συνθηκών Διαβίωσης και Διακρίσεων σε ΛΟΑΤΚΙ+ Άτομα» σύμφωνα με την κοινή πρακτική, τις μεθόδους και τους αποδεκτούς ορισμούς της στατιστικής κοινότητας και έπειτα από διαβούλευση με φορείς που εκπροσωπούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Φορέας υλοποίησης αυτής της έρευνας πρέπει να είναι η ΕΛΣΤΑΤ, η οποία έχει άλλωστε τόσο τη δικαιοδοσία όσο και την τεχνογνωσία για να φέρει εις πέρας αυτή την αποστολή.

Σκοπός της έρευνας θα είναι η ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση της ένταξης των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην κοινωνία και την οικονομία της χώρας, με έμφαση στον εντοπισμό πηγών διακρίσεων, άνισων ευκαιριών και αποκλεισμών. Ο σχεδιασμός της έρευνας θα πρέπει να εξασφαλίζει αντιπροσωπευτικά και ακριβή αποτελέσματα για το σύνολο της χώρας ενώ θα μπορούσε να διενεργηθεί προς τούτο και πιλοτική έρευνα.

Η έρευνα αυτή δεν θα πρέπει να είναι αποσπασματική αλλά να έχει συγκεκριμένη περιοδικότητα (2-4 έτη) προκειμένου να εντοπίζονται οι τάσεις στην κοινωνία, η βελτίωση ή επιδείνωση των διακρίσεων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα καθώς και η αποτελεσματικότητα των πολιτικών και μέτρων που λαμβάνει η Πολιτεία.

Η ΕΛΣΤΑΤ θα μπορούσε να εξετάσει επίσης το ενδεχόμενο να εντάξει στις ήδη υπάρχουσες έρευνες και αναλύσεις της ξεχωριστές μεταβλητές αναφορικά με την ταυτότητα φύλου ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ

Ένα ζήτημα διαρθρωτικού χαρακτήρα είναι ο προσδιορισμός του φορέα υλοποίησης τόσο των υφιστάμενων πολιτικών όσο και των προτάσεων που περικλείονται στο παρόν πόρισμα. Κατά την εξέταση των επιμέρους ζητημάτων, δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες διαπιστώθηκε ότι αρκετά από τα προβλήματα που απασχολούν τα ΛΟΑΤΚΙ+

άτομα προκύπτουν από την αδυναμία της διοίκησης να εφαρμόσει την κείμενη νομοθεσία και από ασάφειες αρμοδιοτήτων. Για τη χάραξη και κυρίως την εφαρμογή μιας εθνικής στρατηγικής για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ καθίσταται εκ των πραγμάτων επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας επιτελικής δομής που θα συντονίζει και θα παρακολουθεί τη διαδικασία υλοποίησής της, όπως και η στελέχωση των υπηρεσιών και των φορέων που σήμερα αδυνατούν να εφαρμόσουν πολιτικές λόγω έλλειψης εξειδικευμένων υπαλλήλων.

Σήμερα, οι αρμοδιότητες που αφορούν τα θέματα που θίγονται από το πόρισμα της Επιτροπής για την εθνική στρατηγική για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ είναι κατακερματισμένες σε μία πλειάδα υπηρεσιών και σε ακόμη περισσότερους φορείς και δημόσιες υπηρεσίες. Σε ορισμένες, δε, περιπτώσεις αυτές δεν έχουν ανατεθεί σε κανέναν φορέα. Για την υλοποίηση των προτάσεων του πορίσματος, είναι αναγκαία η συνεργασία και ο συντονισμός πολλών εξ αυτών των φορέων. Δεν είναι τυχαίο ότι σε πολλές από τις χώρες όπου εφαρμόζονται με επιτυχία εθνικά σχέδια δράσης για ΛΟΑΤΚΙ+, κεντρικό ρόλο διαδραματίζει μία διακριτή κυβερνητική δομή η οποία είναι επιφορτισμένη τουλάχιστον με τον συντονισμό των αρμόδιων υπηρεσιών, φορέων και υπηρεσιών. Για παράδειγμα, στη **Μεγάλη Βρετανία** η Γραμματεία Ισότητας (*Government Equalities Office*) υλοποιεί σχέδιο δράσης, με αρμοδιότητα εκτός όλων των άλλων και για την κατανομή των πόρων που θα αφορούν δράσεις που σχετίζονται με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Οι δράσεις εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα που ξεκινά από την παιδεία και την υγεία και φτάνει μέχρι την προστασία προσωπικών δεδομένων και την ενίσχυση της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας διεθνώς. Στη **Νορβηγία** τον ρόλο της επιτελικής δομής είχε διυπουργική επιτροπή που προετοίμασε το εθνικό σχέδιο δράσης και συνέχισε τη λειτουργία της κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του (2017-2020), ούσα υπεύθυνη για τον συνολικό συντονισμό και την εφαρμογή του. Πρωτεύοντα ρόλο σε αυτή είχε το Υπουργείο Ισότητας και Παιδιών. Η **Μάλτα** είναι ίσως η χώρα με το πιο πετυχημένο εθνικό σχέδιο δράσης, το οποίο συνέταξε συμβουλευτική επιτροπή και υλοποίησε το Υπουργείο Κοινωνικού Διαλόγου, Καταναλωτών και Πολιτικών Ελευθεριών, κατά την περίοδο 2015-2017. Στον **Καναδά** είχε αρχικά δημιουργηθεί μία δομή η οποία υπαγόταν απευθείας στον πρωθυπουργό Trudeau για να σηματοδοτήσει

την έμφαση που δίνει η κυβέρνησή του στα ζητήματα που απασχολούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Μεταγενέστερα, δημιουργήθηκε ειδική γραμματεία αποκλειστικά για τα θέματα αυτά. Η **Δανία** ανέθεσε την αρμοδιότητα συντονισμού το 2017 στο Υπουργείο Ίσων Ευκαιριών. Τα υπόλοιπα υπουργεία διατήρησαν τις αρμοδιότητές τους για τα επιμέρους ζητήματα, αλλά το υπουργείο ίσων ευκαιριών είχε την ευθύνη για τη σύσταση και την εποπτεία των διυπουργικών ομάδων εργασίας που αφορούσαν την υλοποίηση του εθνικού σχεδίου δράσης.

Με δεδομένη την εμπειρία άλλων χωρών αλλά και λαμβάνοντας υπόψιν τα ειδικά χαρακτηριστικά, τη διάρθρωση και τη λειτουργία της ελληνικής διοικητικής μηχανής, κρίνεται σκόπιμο η αρμόδια κυβερνητική δομή που θα συσταθεί να υπάγεται, τουλάχιστον κατά την πρώτη φάση λειτουργίας της, στην Προεδρία της Κυβέρνησης. Εξάλλου, η οδός αυτή επελέγη και στην περίπτωση της υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Άτομα με Αναπηρία, στο πλαίσιο του ν. 4622/2019 για την επιτελική λειτουργία του κράτους.²

Συγκεκριμένα, προτείνεται να συσταθεί, με ειδική νομοθετική διάταξη και συντονιστική λειτουργία, «Εθνικός Μηχανισμός για Ίσα Δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+» (ΕΜΙΔ ΛΟΑΤΚΙ+). Ο ΕΜΙΔ ΛΟΑΤΚΙ+ επικοινωνεί με τα επιμέρους υπουργεία ή άλλους κρατικούς φορείς με αρμοδιότητα σε επιμέρους ζητήματα, συντονίζει τη δράση τους, επιλύει τυχόν συγκρούσεις αρμοδιοτήτων και ελέγχει την πορεία και το αποτέλεσμα υλοποίησης των στόχων, ευρισκόμενος σε στενή συνεργασία και διαβούλευση με την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+. Είναι, ακόμη, επιτακτική ανάγκη, ανά υπουργείο να υπάρχει τουλάχιστον ένα στέλεχος που θα λειτουργεί ως σημείο αναφοράς και θα συνεργάζεται τόσο με τη δομή που θα συσταθεί όσο και με τα άλλα στελέχη από τα συναρμόδια υπουργεία.

Ειδικά σε ό,τι αφορά τα Υπουργεία Εσωτερικών, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υγείας, Μετανάστευσης και Ασύλου, Δικαιοσύνης, Προστασίας του Πολίτη και Εργασίας,

² Βλ. πρόλογο από το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία: «Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης αποτελεί κατεξοχήν εφαρμογή της επιτελικής λειτουργίας του κράτους, όπως για πρώτη φορά συγκροτήθηκε με τον νόμο 4622/2019, δεδομένου ότι συνθέτει, σε μια ενιαία ομπρέλα πολιτικής, δράσεις από όλα τα υπουργεία που ευλόγως συνεχονται, κατά τον λόγο της αρμοδιότητάς τους, στην ιδιαίτερη μέριμνα που το κράτος οφείλει στα Άτομα με Αναπηρία»,

κρίνεται αναγκαία η πρόσληψη υπαλλήλων με εξειδικευμένη γνώση στα επιμέρους, αναφερόμενα στο παρόν πόρισμα, ζητήματα. Η απουσία τέτοιων εξειδικευμένων στελεχών με ρητά ανατεθειμένες αρμοδιότητες είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για την εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας αλλά και την υλοποίηση των στόχων της εθνικής στρατηγικής.

Σε δεύτερη φάση, θα μπορούσε να εξεταστεί η ίδρυση ενός αυτοτελούς Υπουργείου για τα θέματα ισότητας σε όλες τους τις διαστάσεις, και όχι μόνο σε αυτή του φύλου, κατά τα πρότυπα άλλων Ευρωπαϊκών χωρών.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ

Η απόκρυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου, η μειωμένη ορατότητα, η περιθωριοποίηση, ο στιγματισμός, ο σχολικός εκφοβισμός που φτάνει μέχρι την άσκηση σωματικής βίας, είναι μερικά μόνο από τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές και οι οικογένειες τους. Προβλήματα που σύμφωνα με σειρά ερευνών επηρεάζουν τόσο τις εκπαιδευτικές τους επιδόσεις όσο και την ψυχική (συχνά δε και τη σωματική) τους υγεία.

Σημαντικά προβλήματα συνδέονται με τον τρόπο με τον οποίο σχολικές μονάδες προσεγγίζουν ζητήματα που έχουν να κάνουν με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, τα χαρακτηριστικά ή την έκφραση φύλου. Η απουσία ενημέρωσης των παιδιών για αυτά τα θέματα μέσω μαθημάτων (π.χ. στο πλαίσιο της σεξουαλικής αγωγής, της κοινωνικής ή πολιτικής αγωγής) ή προγραμμάτων (π.χ. αγωγή υγείας) έχει ως αποτέλεσμα την αναπαραγωγή στερεοτύπων και τη διαιώνιση στρεβλών αντιλήψεων. Ακόμη, η απουσία κατευθυντηρίων γραμμών, προγραμμάτων κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς αλλά και επίσημων εγκυκλίων, εντείνει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά που αποκλίνουν από τα κυρίαρχα ετεροκανονικά πρότυπα. Τα προβλήματα αυτά έχουν πολλές διαστάσεις καθώς δεν αφορούν μόνο τη σχέση διδάσκοντος-διδασκόμενου αλλά και τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών και μαθητριών στο

σχολείο, τον ρόλο που διαδραματίζουν οι σύλλογοι διδασκόντων και διδασκομένων και γονέων καθώς και την επίδραση που, άμεσα ή έμμεσα, έχουν οι τελευταίοι στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πέραν αυτών, ειδική μέριμνα πρέπει να υπάρξει και για τα παιδιά που μεγαλώνουν με ομόφυλους γονείς ή με έναν τουλάχιστον κηδεμόνα ΛΟΑΤΚΙ+.

Ένα σημαντικό πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι η σύνταξη από το Υπουργείο Παιδείας εξειδικευμένης εγκυκλίου για τη διαχείριση καθημερινών ζητημάτων σεξουαλικού προσανατολισμού, έκφρασης, ταυτότητας και χαρακτηριστικών φύλου³. Ακόμη, αναγκαία είναι και η αναδιατύπωση και συμπλήρωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η διαμόρφωση εξειδικευμένου αναλυτικού προγράμματος ανά τάξη για τη σεξουαλική εκπαίδευση, με μορφή συμπεριληπτική και ολιστική (*comprehensive sexuality education*). Ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγίζεται το αντικείμενο σε κάθε βαθμίδα είναι αναγκαίο να εκπληρώνονται οι στόχοι κάθε τάξης με συγκεκριμένα και σαφώς καθορισμένα κριτήρια ως προς τις δεξιότητες/γνώσεις που θα αποκτηθούν⁴.

Η συμπερίληψη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα εργαστήρια επιμόρφωσης που έχει ήδη προγραμματιστεί είναι σημαντική. Ωστόσο, ζητούμενο είναι η σεξουαλική αγωγή να καταστεί προοπτικά υποχρεωτικό μάθημα στα σχολεία με επαρκείς ώρες διδασκαλίας. Σε αντίθετη περίπτωση, αν παραμείνει ως μάθημα επιλογής, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να μην διδαχθεί σε αρκετά σχολεία ή να διδαχθεί επιδερμικά λόγω έλλειψης ωρών.

Το σχολικό πρόγραμμα θα μπορούσε επίσης να συμπεριλαμβάνει την ανάδειξη σημαντικών λογοτεχνικών κειμένων ΛΟΑΤΚΙ+ συγγραφέων, ιστορικών μορφών

³ Βλ. π.χ. “Κατευθυντήριες Γραμμές για τη Διαχείριση ΛΟΑΤΚΙ+ Ζητημάτων στη Σχολική Ζωή” που έχει εκδόσει το “Πολύχρωμο Σχολείο”

⁴ Αυτό μπορεί να γίνει στη βάση των οδηγιών διεθνών οργανισμών που ήδη έχουμε συνυπογράψει ως χώρα (UNESCO, Συμβούλιο της Ευρώπης κ.α.) αλλά και άλλων χωρών που ήδη έχουν εργαστεί στο θέμα (Μάλτα, Ολλανδία, Καναδάς κ.α.).

ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων που προήγαγαν τον πολιτισμό και τις επιστήμες ή τη συμμετοχή στα κοινά και την πολιτική. Ακόμη, και στο μάθημα της έκθεσης σκόπιμη θα ήταν η ανάλυση θεμάτων που προάγουν τη διαφορετικότητα και ειδικότερα τη ΛΟΑΤΚΙ+ ορατότητα.

Δεν αρκεί, όμως, μόνο η έκδοση σχετικών εγκυκλίων και η διαμόρφωση των κατάλληλων προγραμμάτων. Κεντρικό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία έχουν φυσικά οι εκπαιδευτικοί για τους οποίους θα πρέπει να προβλεφθούν ειδικά προγράμματα οριζόντιας επιμόρφωσης και κατάρτισης. Αν και ειδικότερη αναφορά στο θέμα αυτό θα γίνει στην ενότητα που αφορά την κατάρτιση στον δημόσιο τομέα, τα προγράμματα αυτά θα ήταν καλό να προσεγγίζουν όλες τις διαστάσεις του ζητήματος: την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, τις πτυχές που αφορούν την κοινωνική και πολιτική αγωγή, τη σεξουαλική αγωγή και ευρύτερα θέματα αγωγής υγείας. Στόχος είναι οι εκπαιδευτικοί να είναι σε θέση να υλοποιούν σχετικά προγράμματα στα σχολεία, να βοηθούν το σχολείο τους στη στοχοθεσία του, ώστε να αποκτή παράδοση συμπερίληψης σε αυτά τα ζητήματα, και να έχουν τις γνώσεις που απαιτούνται για να συμβουλεύουν κατά την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών.

Σε σχέση ειδικά με τα διεμφυλικά παιδιά και εφήβους, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν οι οδηγίες του Συνηγόρου του Πολίτη που σε περίπτωση διεμφυλικής μαθήτριας συνέστησε οι αρχές του σχολείου να αναγνωρίζουν εμπράκτως τη διεμφυλικότητα ως θεμελιώδες στοιχείο της προσωπικότητάς της.

Ακόμη, σε κάθε σχολική μονάδα θα πρέπει να υπάρχει ένας εκπαιδευτικός ή ψυχολόγος με την απαιτούμενη επάρκεια γνώσεων ο οποίος να λειτουργεί ως σημείο αναφοράς τόσο για μαθητές όσο και για άλλους εκπαιδευτικούς. Αλλά ακόμη και αν ορισμένα ζητήματα δεν μπορούν να επιλυθούν σε επίπεδο σχολικής μονάδας, μαθητές και διδακτικό προσωπικό θα πρέπει να μπορούν να αποταθούν στο γραφείο εκπαίδευσης της οικείας περιφέρειας ή και στο Υπουργείο Παιδείας. Στόχος πρέπει να είναι η δημιουργία των κατάλληλων δικλίδων ασφαλείας, ώστε να καλύπτονται τυχόν κενά που υπάρχουν σε εξειδικευμένα αντικείμενα και σε περιπτώσεις που διαπιστώνονται

προβλήματα στη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος. Ειδικά για το θέμα του ενδοσχολικού εκφοβισμού, κρίσιμος παράγοντας είναι η ρητή αναφορά του ομοφοβικού και τρανσοφοβικού εκφοβισμού ανάμεσα στις άλλες μορφές εκφοβισμού, ενώ θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα πρόβλεψης σχετικής νομοθετικής ρύθμισης.

Θα έπρεπε, ακόμη, οι εκπαιδευτικοί να είναι σε θέση να διαχειρίζονται περιπτώσεις παιδιών που μεγαλώνουν σε ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένειες, και εξ αυτού του λόγου ενδέχεται να αντιμετωπίζουν προβλήματα ομαλής ένταξης στο σχολικό περιβάλλον⁵. Τέλος, είναι ανάγκη να επικαιροποιηθεί η υφιστάμενη διδακτέα ύλη σε σχέση με έμφυλα στερεότυπα, την αγωγή υγείας και τη σεξουαλική αγωγή με βάση τα σύγχρονα δεδομένα και πρότυπα⁶.

Αλλαγές μικρότερης κλίμακας μπορούν να γίνουν, όμως, τόσο στην προσχολική όσο και στην τριτοβάθμια και μεταλυκειακή εκπαίδευση. Στη μεν πρώτη περίπτωση, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ώστε να περιοριστούν τα φαινόμενα εκφοβισμού ενώ στη δεύτερη υπάρχουν ειδικότερα ζητήματα που θα πρέπει να ρυθμιστούν. Ενδεικτικά αναφέρουμε την αναθεώρηση του πειθαρχικού δικαίου στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να προστατεύονται ΛΟΑΤΚΙ+ μέλη ΔΕΠ από διακρίσεις, η διευκόλυνση αλλαγής ονόματος σε πτυχία για άτομα που έχουν προχωρήσει σε μεταβολή της καταχώρισης φύλου και κυρίου ονόματος σύμφωνα με τον ν. 4491/2017 και εν γένει η δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού περιβάλλοντος για διδάσκοντες και διδασκόμενους. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να εξεταστεί και η δημιουργία και ανάπτυξη υποστηρικτικών δομών για ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Σκοπός των υποστηρικτικών δομών για ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες είναι η ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων, υπηρεσιών και πρακτικών για την προώθηση της ισότιμης συμμετοχής των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών/τριών στην

⁵ Σε ζητήματα όπως αυτό θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η δουλειά που έχει γίνει ήδη από την κοινωνία των πολιτών, όπως για παράδειγμα ο οδηγός «LGBTQI Γονείς και Σχολείο» που έχουν εκδώσει οι Οικογένειες Ουράνιο Τόξο.

⁶ Για παράδειγμα θα πρέπει να αναθεωρηθούν εγχειρίδια (ΚΠΑ, Κοινωνιολογίας, Σεξουαλικής Αγωγής, Βιολογίας, Γλώσσας κτλ.) ώστε να συμπεριλαμβάνουν ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, έκφρασης φύλου, ταυτότητας φύλου, χαρακτηριστικών φύλου και ευρύτερα έμφυλων ζητημάτων. Ειδικότερα στη Βιολογία πρέπει να επικαιροποιηθεί η παρωχημένη ορολογία που παθολογικοποιεί τις ίντερσεξ καταστάσεις, όπως και άλλες καταστάσεις της γενετικής ποικιλομορφίας, τοποθετώντας τις στην κατηγορία των «διαταραχών/ανωμαλιών»

πανεπιστημιακή ζωή. Τέλος, στο πλαίσιο της αυτοδιοίκησης τους τα Πανεπιστήμια θα ήταν χρήσιμο να αναπτύξουν προγράμματα διδασκαλίας και έρευνας ζητημάτων φύλου, σεξουαλικότητας και έμφυλης ταυτότητας.

ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η υφιστάμενη νομοθεσία κατοχυρώνει την ίση μεταχείριση στην εργασία τόσο στους όρους όσο και στα κριτήρια πρόσβασης απαγορεύοντας διακρίσεις, μεταξύ άλλων, για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου. Αναγνωρίζεται ότι όλα τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά θεσμικά βήματα, με πιο πρόσφατο τη ρητή αναφορά στον νέο εργασιακό νόμο σε μορφές βίας ή παρενόχλησης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, έκφρασης, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

Παρ' όλα αυτά προκαταλήψεις, στερεότυπα και στρεβλές αντιλήψεις δεν επιτρέπουν στην πράξη την ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από πρόσφατη έρευνα που διεξήγαγε ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. σε όλα τα κράτη-μέλη. Το 49% των ΛΟΑΤΙ στην Ελλάδα (έναντι 37% που είναι ο Μ.Ο. στην Ε.Ε.) δεν αποκαλύπτει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό σε κανέναν συνάδελφο του. Μόνο το 8% δηλώνει πολύ ανοιχτό με τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του στον εργασιακό χώρο (έναντι 21% που είναι ο Μ.Ο. στην Ε.Ε.) φοβούμενοι διακρίσεις εις βάρος τους, bullying, κλπ.

Είναι σαφές ότι οι νομοθετικές παρεμβάσεις από μόνες τους δεν αρκούν. Είναι σημαντικό, πολιτεία, επιχειρήσεις και το σύνολο των κοινωνικών εταίρων να αναλάβουν δράσεις ορατότητας αλλά και δημιουργίας συμπεριληπτικών δομών, πρωτοκόλλων, διαδικασιών, κατάρτισης, κινήτρων επιβράβευσης, πιστοποίησης και προστασίας στους χώρους εργασίας. Θα μπορούσε να γίνει μελέτη και σχεδιασμός μηχανισμών για την άρση των εμποδίων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην αγορά εργασίας όπως επίσης και η θέσπιση ενός κώδικα δεοντολογίας. Εξάλλου, όπως έχει αποδείξει σειρά ερευνών, η άρση των αποκλεισμών, η ενίσχυση της πολυμορφίας και της συμπεριληπτικότητας, δεν

είναι μόνο προς όφελος των εργαζομένων αλλά και των επιχειρήσεων. Εταιρείες και οργανισμοί που δεν κάνουν διακρίσεις βελτιώνουν τα αποτελέσματα τους καθώς αφενός ενισχύεται η αξιοκρατία και αφετέρου εργαζόμενοι με διαφορετικές προσλαμβάνουσες είναι σε θέση να αξιολογήσουν τα ζητήματα που προκύπτουν από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Η εμπέδωση της ισότητας στους χώρους εργασίας απασχολεί και την Ε.Ε. Στην στρατηγική της για το 2020-2025 δίνεται έμφαση στην εφαρμογή των δικαιωμάτων που καλύπτει η οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση από τα κράτη μέλη. Ενώ, μεταξύ άλλων, η Επιτροπή αναφέρει πως «θα υποβάλει έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας [για την ισότητα στην απασχόληση] το 2021. Στην έκθεση θα εξετάζεται αν τα κράτη μέλη έχουν τηρήσει τη σύσταση της Επιτροπής να εξετάσουν το ενδεχόμενο ορισμού φορέα ισότητας για την αντιμετώπιση διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και σεξουαλικού προσανατολισμού στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας. Έως το 2022, η Επιτροπή θα εισηγηθεί τις νομοθετικές προτάσεις που απαιτούνται εν προκειμένω, ιδίως όσον αφορά τον ρόλο των φορέων ισότητας».

Αν και οι διακρίσεις αφορούν συνολικά τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, το πρόβλημα είναι πολύ πιο εκτεταμένο και οξυμένο για τα τρανς και ίντερσεξ άτομα που αναζητούν εργασία. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός ότι σε οποιαδήποτε υπηρεσία, δημόσια ή ιδιωτική, σε οποιονδήποτε εργασιακό χώρο, σπανίως ή σχεδόν ποτέ δεν θα συναντήσουμε ένα τρανς πρόσωπο να εργάζεται. Ο απόλυτος σχεδόν αποκλεισμός των τρανς ατόμων από την αγορά εργασίας είναι που οδηγεί πολλές τρανς γυναίκες -μη έχοντας άλλη επιλογή- στην εργασία στο σεξ⁷. Άλλωστε η επιλογή ανάλογων δράσεων αιτιολογείται επαρκώς και από την κείμενη νομοθεσία που ρητά προβλέπει την ανάληψη θετικών δράσεων για την άρση της άνισης μεταχείρισης και των αποκλεισμών.

Πρόκειται για δύο εξόχως ευάλωτες ομάδες για τις οποίες ακόμη και ειδικά μέτρα

⁷ Χωρίς βεβαίως αυτό να σημαίνει ότι θα πρέπει να στιγματίζεται αρνητικά η εργασία στο σεξ ή να μη γίνεται σεβαστή η απόφαση όσων κατ' επιλογήν εργάζονται σε αυτόν τον τομέα

θετικών διακρίσεων δικαιολογούνται. Για παράδειγμα τα τρανς άτομα θα μπορούσαν να ενταχθούν στα προγράμματα επιχορήγησης θέσεων εργασίας του ΟΑΕΔ⁸ ενισχύοντας δι' αυτού του τρόπου τις πιθανότητες τους να βρουν δουλειά.

Εξακολουθούν, όμως, να υφίστανται και θεσμοποιημένες διακρίσεις που αφορούν κυρίως τον αποκλεισμό των τρανς ατόμων από τον επαγγελματικό στρατό, τα σώματα ασφαλείας αλλά και από άλλα επαγγέλματα. Όπως αναφέρει σχετικά και ο Συνήγορος του Πολίτη *«η καθολική εξαίρεση των διεμφυλικών υποψήφιων από τις αστυνομικές σχολές, ανεξαρτήτως εξατομικευμένης κατά τα προαναφερθέντα ιατρικής και σωματικής κρίσης, που προβλέπεται για τους λοιπούς και λοιπές υποψήφιους και υποψήφιες για εισαγωγή σε αυτές, αποτελεί αναιτιολόγητη άμεση διάκριση»*. Θα πρέπει, τέλος, να σταματήσει η αναφορά που γίνεται σε «διαταραχή φύλου» καθώς η διεμφυλικότητα δεν συνιστά σύμφωνα με τις αποφάσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας ψυχιατρική πάθηση.⁹

Περαιτέρω, στην κατεύθυνση της καθολικής συμπερίληψης των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων, κατ' εφαρμογήν της κείμενης νομοθεσίας (ν. 4443/2016), προτείνεται η συνεργασία των κοινωνικών εταίρων με τις οργανώσεις της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινωνίας των πολιτών, η ανάληψη πρωτοβουλιών ενημέρωσης, σύνταξης ειδικών εκθέσεων για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης και η ενεργοποίηση της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ώστε να χρησιμοποιηθούν όλα τα εργαλεία που εγγυάται ο νόμος.

Τέλος, βήμα στη σωστή κατεύθυνση θα ήταν η υιοθέτηση και οριζοντίων μέτρων, όπως η κύρωση του Δωδεκάτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που αφορά τη γενική απαγόρευση των διακρίσεων σε όλα τα πεδία, καθώς και η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2019/2937 της Ε.Ε. με σκοπό την προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, η

⁸ Στα εν λόγω προγράμματα καλύπτεται το μισθολογικό και μη μισθολογικό κόστος του εργαζόμενου με επιδότηση 75-90%. Το οικονομικό κόστος είναι μικρός δεδομένου του πολύ μικρού αριθμού των τρανς ατόμων.

⁹ Βλ. ταξινομητικό κατάλογο ICD-11

οποία μεταξύ άλλων αναφέρεται και στην προστασία των εργαζομένων (μισθωτών ή μη), ή και προσώπων που αναφέρουν ή αποκαλύπτουν δημόσια πληροφορίες σχετικά με παραβιάσεις που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο εργασιακής σχέσης.

ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου παρέμειναν για χρόνια στους επίσημους καταλόγους των ψυχιατρικών διαταραχών των Διεθνών Φορέων Υγείας και Ψυχικής Υγείας (π.χ. DSM, ICD). Παρ' όλο που η παθολογικοποίηση αυτή έχει επισήμως καταργηθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, οι σύγχρονες κατευθυντήριες οδηγίες για την παροχή υπηρεσιών υγείας σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με συμπεριληπτικό τρόπο δεν έχει σε μεγάλο βαθμό εμπεδωθεί στους επαγγελματίες υγείας στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να υφίστανται διακρίσεις. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να επισημάνουμε ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η έκφραση, η ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά φύλου, δεν συμπεριλαμβάνονται στο πεδίο της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας στη νομοθεσία για την ίση μεταχείριση (ν. 4443/2016). Σε κάθε περίπτωση, η παροχή υπηρεσιών βασίζεται στη σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα σε γιατρό και ασθενή, και διαταράσσεται όταν ο ασθενής δεν μπορεί να οικοδομήσει τέτοιες σχέσεις.¹⁰

Πολλές από τις αλλαγές που θα έπρεπε να γίνουν για την επίλυση αυτών των προβλημάτων έχουν να κάνουν με την ενίσχυση δράσεων κατάρτισης και επιμόρφωσης των επαγγελματιών υγείας, με τον εμπλουτισμό και την επικαιροποίηση των κωδίκων δεοντολογίας όλων των συναφών επαγγελμάτων, καθώς και με διαδικασίες και μηχανισμούς ελέγχου. Ειδικότερα, θα πρέπει να εξεταστεί η αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών σε συγκεκριμένες ειδικότητες, δεδομένου ότι σε πολλές περιπτώσεις το πρόβλημα εκκινεί από την άγνοια που έχουν οι επαγγελματίες για επιμέρους ζητήματα, όπως είναι για παράδειγμα η χορήγηση του εμβολίου HPV και σε

¹⁰ Εν μέρει το πρόβλημα συνδέεται και με την πλήρη απουσία μέχρι πρόσφατα σχετικού μαθήματος στο προπτυχιακό επίπεδο όσων σχετικών επαγγελμάτων απαιτούν πτυχίο ΑΕΙ για την άδεια άσκησης επαγγέλματος.

άνδρες που έχουν σεξουαλικές επαφές με άνδρες (MSM).

Ιδιαίτερα οξυμένο είναι το πρόβλημα που αφορά επαγγελματίες ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής στήριξης όπου η απουσία ξεκάθਾਰου θεσμικού πλαισίου επιτρέπει την παροχή συμβουλών επιβλαβών για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Ως εκ τούτου είναι αναγκαία η θεσμοθέτηση ενός πλαισίου για τα επαγγέλματα ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής στήριξης που θα ορίζει ως υποχρεωτικό και δεσμευτικό έναν συμπεριληπτικό ως προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα κώδικα δεοντολογίας. Πέραν αυτού, αναγκαία κρίνεται η έκδοση κατευθυντηρίων οδηγιών από όλους τους Δημόσιους Φορείς Υγείας/Ψυχικής Υγείας και Ψυχοκοινωνικής Στήριξης και ο σχεδιασμός ειδικών προγραμμάτων.

Ένας άλλος λόγος για τον οποίο εξακολουθούν να υφίστανται προκαταλήψεις αλλά και θεσμοποιημένες διακρίσεις έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων έχει να κάνει με τον HIV. Σε ό,τι αφορά το ειδικότερο ζήτημα της αιμοδοσίας, αυτό εξετάζεται σε ξεχωριστή ενότητα. Θα πρέπει, ωστόσο, εδώ να σημειώσουμε πως για την αποτελεσματική προστασία και τον περιορισμό της διάδοσης του HIV σε ευάλωτες ομάδες, προτείνεται η ασφαλιστική κάλυψη της χρήσης των σκευασμάτων πριν την έκθεση (PrEP), που ήδη διατίθενται από πολλά δημόσια συστήματα υγείας στην Ευρώπη, όπως για παράδειγμα της Γαλλίας, της Νορβηγίας και της Πορτογαλίας.

Σημαντικά προβλήματα πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής ασφάλισης αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα. Είναι συχνό το φαινόμενο να αντιμετωπίζουν απαξιώτικές συμπεριφορές και ως εκ τούτου να αποφεύγουν να μεταβούν σε νοσοκομείο, πράγμα που έχει μακροχρόνιες επιπτώσεις στην υγεία τους. Συγκεκριμένα, με την διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου στα έγγραφα ενός προσώπου γεννώνται ερωτήματα που αφορούν τον τομέα πρόληψης και διάγνωσης στο πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο σύστημα υγείας, περιπτώσεις εξετάσεων ή συνταγογράφησης που συνδέονται με το φύλο του ατόμου. Επί παραδείγματι, για ένα πρόσωπο που κατά τη γέννηση καταχωρίστηκε ως θήλυ και στη συνέχεια μετέβαλε τα στοιχεία του ως άρρεν, δηλαδή είναι διεμφυλικός άνδρας, ενδέχεται να παρουσιαστεί ανάγκη προληπτικών εξετάσεων, συνταγογράφησης, περίθαλψης για προβλήματα που θεωρούνται

γυναικολογικής φύσης. Αντιστοίχως, για ένα πρόσωπο που κατά τη γέννηση καταχωρίστηκε ως άρρεν και μετέβαλε την καταχώριση του φύλου ως θήλυ, δηλαδή πρόκειται για διεμφυλική γυναίκα ενδεχομένως να παρουσιαστεί ανάγκη προληπτικών εξετάσεων, συνταγογράφησης, περίθαλψης για προβλήματα υγείας που θεωρείται ότι αντιμετωπίζουν μόνον οι άνδρες. Είναι σαφές ότι τα πρόσωπα αυτά πρέπει να τυγχάνουν πλήρους υγειονομικής φροντίδας, και μάλιστα χωρίς να υπόκεινται σε διακρίσεις λόγω φύλου, ή να παραβιάζεται η ιδιωτικότητά τους. Για την επίλυση αυτών των ζητημάτων θα μπορούσε να εισαχθεί νομοθετική ρύθμιση που να διασφαλίζει ότι εάν ένα πρόσωπο μεταβάλει το φύλο και το κύριο όνομα, δε θα επηρεάζεται η πρόσβασή του στο σύστημα υγείας, και, αυτή θα γίνεται δίχως διακρίσεις και ισότιμα. Τέλος, ως προς τα τρανς πρόσωπα θα μπορούσε να εξεταστεί η ασφαλιστική κάλυψη των χειρουργικών επεμβάσεων επαναπροσδιορισμού φύλου και φαρμακευτικής αγωγής ορμονών.

Ακόμη, το ζήτημα της ιατρικοποίησης και ψυχιατρικοποίησης των ΛΟΑΤΚΙ+ είναι ιδιαίτερα οξυμένο στα διεμφυλικά άτομα. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να επισημάνουμε ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) έχει αφαιρέσει τις διαγνώσεις που αφορούν τις διεμφυλικές ταυτότητες από το κεφάλαιο των ψυχικών διαταραχών¹¹. Όπως επισημαίνει και η Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία: *«Αξιοπίστες μελέτες διεθνώς, καθώς επίσης και οι ψυχολογικές δοκιμασίες, καταδεικνύουν πως η τρανς κατάσταση δεν συνιστά ψυχοπαθολογία, αλλά μια παραλλαγή της φυσιολογικής έκφρασης του φύλου»*. Για το εν λόγω ζήτημα έχει παρέμβει τόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης¹² όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμα του που αναφέρεται στην εφαρμογή των συστάσεων των ευρωπαϊκών οργανισμών, ώστε η κατηγοριοποίηση νοσημάτων που χρησιμοποιείται σε εθνικό επίπεδο να τροποποιηθεί, ακολουθώντας τα πρότυπα που έχει ήδη προτείνει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας.¹³

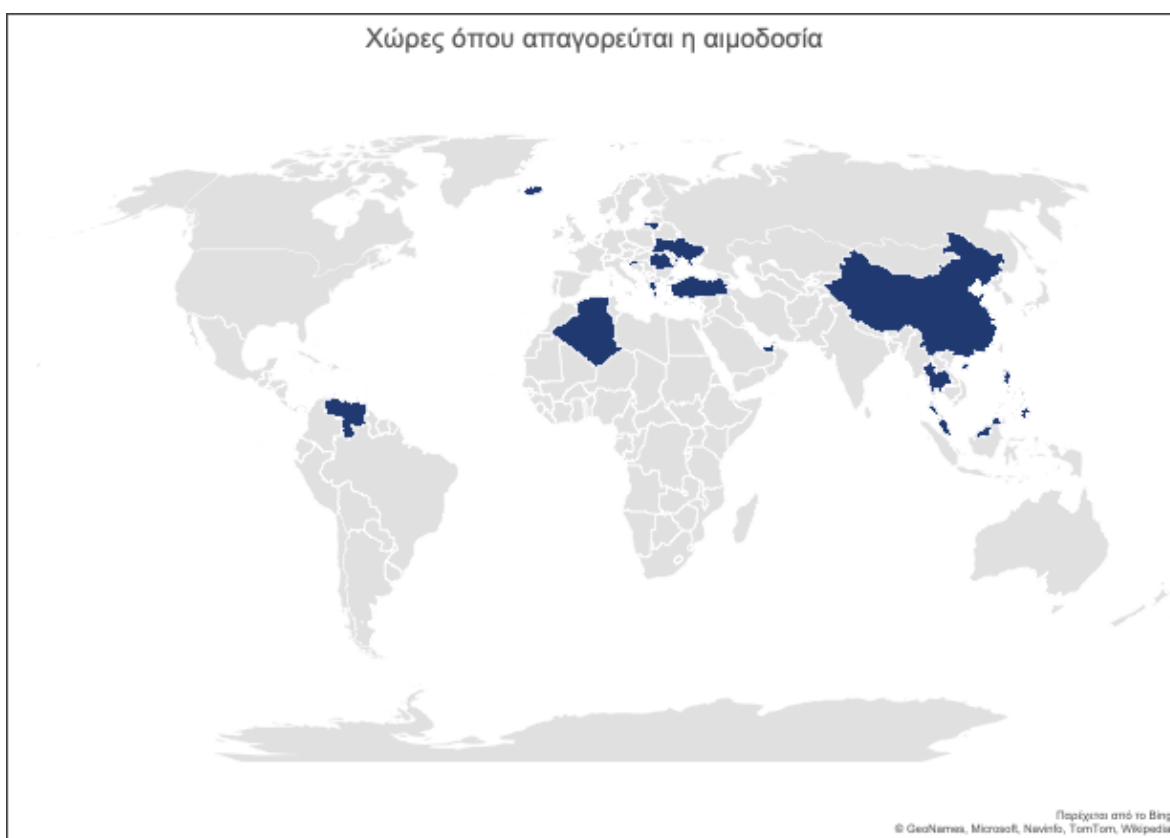
¹¹ Βλ. Ταξινόμητικό κατάλογο ICD-11

¹² Βλ. απόφαση 2048/2015 της Κοινοβουλευτικής Ολομέλειας του Συμβουλίου της Ευρώπης

¹³ Να αφαιρεθούν δηλ. οι κατηγορίες F64 και F65, που κατηγοριοποιούν την ταυτότητα φύλου ως ψυχική διαταραχή, και ακολουθώντας τα σύγχρονα πρότυπα του ICD-11 να εισαχθεί νέα κατηγορία «ασυμφωνίας φύλου» (gender incongruence), η οποία πλέον δεν βρίσκεται στην κατηγορία των ψυχικών διαταραχών, αλλά στο Κεφάλαιο: «Conditions related to sexual health» (καταστάσεις που συνδέονται με την σεξουαλική υγεία), με μόνο σκοπό την δυνατότητα υποστηρικτικών αγωγών ορμονοληψίας και γενικότερα επαναπροσδιορισμού φύλου.

ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ

Η Ελλάδα είναι μία από τις 19 χώρες στον κόσμο που απαγορεύει πλήρως την αιμοδοσία από άνδρες που έχουν έρθει ακόμη και σε μία σεξουαλική επαφή με άλλον άνδρα (MSM). Από την Ε.Ε. οι άλλες χώρες που εξακολουθούν να απαγορεύουν πλήρως την αιμοδοσία είναι η Κροατία, η Κύπρος, η Λιθουανία και η Ρουμανία. Εκτός Ε.Ε., στην ίδια κατηγορία συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η Κίνα, η Τουρκία, η Αλγερία, η Βενεζουέλα, η Μαλαισία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Παράλληλα, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η απαγόρευση αυτή, πέραν της κατηγορίας MSM, συμπερασύρει και την υποομάδα των διεμφυλικών προσώπων για την οποία η απαγόρευση αυτή συχνά είναι πιο εμφανής και κάθετη.

Η εν λόγω ρύθμιση ανάγεται στη δεκαετία του '80 όταν η μεγάλη διασπορά του HIV σε άνδρες που είχαν σεξουαλικές επαφές με άτομα του ίδιου φύλου και διεμφυλικές γυναίκες, σε συνδυασμό με την απουσία αξιόπιστων διαγνωστικών τεστ, και τις γνωστές προκαταλήψεις εις βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, οδήγησαν στη γενική απαγόρευση με το επιχείρημα της αποτροπής μετάδοσης του ιού μέσω της μετάγγισης αίματος.

Έχουν περάσει από τότε σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, κατά τη διάρκεια των οποίων έχουν συντελεστεί διαδοχικά άλματα σε ό,τι αφορά τη διάγνωση, την πρόληψη αλλά και τη θεραπεία της νόσου. Το ζητούμενο, φυσικά, είναι ο έλεγχος του αίματος. Σήμερα κάθε μονάδα αίματος που συλλέγεται, ελέγχεται διπλά: με έλεγχο διαλογής για HIV, ηπατίτιδα Β και C, HTLV και σύφιλη (ELISA) αφενός, και με μοριακό έλεγχο για HIV, ηπατίτιδα Β και C (PCR)¹⁴ αφετέρου. Ως προς τον έλεγχο ELISA 4ης γενιάς, σειρά ερευνών έχει αποδείξει ότι αυτός μπορεί να εντοπίσει εντός 4 εβδομάδων με ακρίβεια άνω του 95% τυχόν θετικά κρούσματα. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε 99.9% σε διάστημα 3 μηνών. Τα τεστ μοριακού ελέγχου (PCR) εντοπίζουν γενετικό υλικό του ιού σε πολύ συντομότερο χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τις 10 ημέρες. Συνδυαστικά, τα δύο τεστ έχουν πολύ υψηλή ευαισθησία¹⁵ που προσεγγίζει από ένα χρονικό σημείο που δεν υπερβαίνει τους 3 μήνες το 100%.

Ως εκ τούτου δεν συνιστά έκπληξη η αναθεώρηση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει την αιμοδοσία ανδρών που έχουν σεξουαλικές επαφές με άνδρες (MSM)¹⁶ στην πλειονότητα των χωρών. Μάλιστα σε τουλάχιστον 17 χώρες¹⁷ δεν υφίσταται πλέον κανένας χρονικός περιορισμός για τους άνδρες που είχαν ομόφυλη σεξουαλική επαφή. Από την Ε.Ε. σε αυτή την κατηγορία συγκαταλέγονται η Ισπανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Λετονία, η Πολωνία και η Ουγγαρία.

Η γενική απαγόρευση που εξακολουθεί να υφίσταται στην Ελλάδα συνιστά αδικαιολόγητη διάκριση έναντι των πολιτών λόγω του σεξουαλικού τους

¹⁴ [ΕΚΕΑ](#)-Υπηρεσίες Αιμοδοσίας, Πληροφορίες για τον Αιμοδότη

¹⁵ Το ποσοστό ακρίβειας των θετικών κρουσμάτων

¹⁶ Όπως και των διεμφυλικών γυναικών που έχουν σεξουαλικές επαφές με άνδρες

¹⁷ [Reuters](#), 11 Μαΐου 2020: Ποιοι είναι οι κανόνες διεθνώς για τους ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλους άνδρες;

προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου και μειώνει το ποσοστό των επιλέξιμων δωτών αίματος.

Στο έντυπο που έχει συνταχθεί από το Εθνικό Κέντρο Αιμοδοσίας και το οποίο συμπληρώνουν οι δυνητικοί αιμοδότες, αποκλείεται «όποιος έχει κάνει έστω και μία ομοφυλοφιλική σχέση από το 1977», διατύπωση που αφενός διαιωνίζει το στίγμα που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα, αμφιφυλόφιλα και διεμφυλικά άτομα, αφετέρου είναι άστοχη. Θα πρέπει, ακόμη, να σημειωθεί πως αν και στην Ελλάδα το ποσοστό συμμετοχής στην αιμοδοσία είναι υψηλότερο σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε.¹⁸ -με χαμηλή, ωστόσο, συμμετοχή στα προγράμματα εθελοντικής αιμοδοσίας¹⁹- οι ανάγκες που υπάρχουν για αίμα και προϊόντα αίματος παραμένουν μεγάλες. Το αποτέλεσμα είναι να εισάγουμε αίμα από το εξωτερικό.

Μέσα στον χρόνο, οι πιο πολλές χώρες έχουν αναθεωρήσει την πολιτική τους. Ομαδοποιώντας τες με βάση τους χρόνους αποχής που ζητούνται, προκύπτουν οι εξής τέσσερις κατηγορίες, που ορίζουν και το δυνητικό πεδίο επιλογών και για την Ελλάδα: Έξι χώρες της Ε.Ε. δεν έχουν κανέναν χρονικό περιορισμό. Τρεις μήνες αποχή επιλέγουν οι Η.Π.Α, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία. Τέσσερις μήνες αποχή ζητούν πέντε χώρες της Ε.Ε. και δώδεκα μήνες αποχή, εννέα χώρες της Ε.Ε.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, προτείνεται η κατάργηση της υφιστάμενης πλήρους απαγόρευσης αιμοδοσίας και η αντικατάστασή της με την απαγόρευση αιμοδοσίας για όσους και όσες είχαν σεξουαλική επαφή τους προηγούμενους τρεις μήνες με άτομο ή άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, δηλαδή σε κοινότητες όπου ο ιός HIV εντοπίζεται στατιστικά σε υψηλότερο ποσοστό από τον μέσο όρο, όπως προκύπτει από τα επιδημιολογικά δεδομένα. Το διάστημα των τριών μηνών θεωρείται με βάση τα γενικώς αποδεκτά σύγχρονα ιατρικά δεδομένα απολύτως ασφαλές ώστε να ανιχνευτεί ο ιός HIV σε αρχικό στάδιο μόλυνσης. Θα πρέπει παράλληλα να προσδιοριστεί εκείνη η διατύπωση που αφενός θα είναι ακριβής και συμπεριληπτική για τα διεμφυλικά άτομα,

¹⁸ [Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 426](#), «Δότες αίματος, ιστών και κυττάρων»

¹⁹ [Bloode](#), Η αιμοδοσία στην Ελλάδα

αλλά αφετέρου θα είναι κατανοητή και σαφής για τους υποψήφιους αιμοδότες. Ακόμη, κρίνεται αναγκαία η πρόβλεψη επικαιροποίησης του πλαισίου κάθε δύο έτη, λαμβανομένων υπόψιν και των ραγδαίων επιστημονικών εξελίξεων που επηρεάζουν κάθε πτυχή του υπό εξέταση ζητήματος.

ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ αιτούντες άσυλο είναι μία ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα η οποία αντιμετωπίζει πολλαπλά προβλήματα. Για την επίλυση αυτών χρειάζεται να γίνουν αλλαγές τόσο στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο όσο και σε θέματα που αφορούν την εφαρμογή του.

Σημειώνεται ότι σήμερα υπάρχουν 76 χώρες στις οποίες άνθρωποι διώκονται λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις επιβάλλεται μέχρι και η θανατική ποινή. Δεν είναι, δε, λίγες οι περιπτώσεις όπου ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν υποστεί βασανιστήρια ή και έχουν θανατωθεί. Ένα ζήτημα που προτείνουμε να ρυθμιστεί είναι η συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στις ευάλωτες ομάδες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων όταν τα εν λόγω άτομα προέρχονται από χώρες όπου η ομοφυλοφιλία και η τρανς κατάσταση είναι ποινικοποιημένες.

Πέρα από το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τα πρόσωπα αιτούντα διεθνούς προστασίας ασύλου και το οποίο αφορά και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, υπάρχει ειδικότερη διάταξη στον Ν. 4636/2019²⁰ που εστιάζει μεταξύ άλλων στους αιτούντες άσυλο για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Η εν λόγω ρύθμιση παρουσιάζει ελλείψεις καθώς δεν συμπεριλαμβάνει την έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου στους λόγους για τους οποίους μπορεί κανείς να ζητήσει άσυλο. Επίσης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν οι περιπτώσεις ετεροφυλόφιλων αιτούντων ασύλου οι οποίοι όμως διατρέχουν κίνδυνο εξαιτίας του αποδιδόμενου σε αυτούς σεξουαλικού προσανατολισμού. Ακόμη, δεν θα πρέπει να είναι λόγος απόρριψης του αιτήματος ασύλου η αρχική διστακτικότητα

²⁰ Άρθρο 10, του ν. 4636/2019

του αιτούντος να αποκαλύψει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, την ταυτότητα, τα χαρακτηριστικά ή την έκφραση φύλου του. Τέλος, θα μπορούσε να εξεταστεί και η δυνατότητα απόδοσης καθεστώτος διεθνούς προστασίας σε ομόφυλους συντρόφους που αιτούνται άσυλο στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης.

Οι κίνδυνοι, όμως, δεν τελειώνουν με την έλευση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στη χώρα υποδοχής. Είναι συχνό το φαινόμενο κατά τη διάρκεια της παραμονής τους και της κράτησής τους σε κέντρα υποδοχής και άλλες δομές, να δέχονται απειλές ή και έντονη βία όταν βρίσκονται σε στενή συνάφεια με ομοεθνείς τους που γνωρίζουν την ταυτότητά τους. Ειδικότερα για τα τρανς πρόσωπα, τις περισσότερες φορές επειδή ταυτοποιούνται σύμφωνα με το βιολογικό φύλο, κρατούνται με πρόσωπα του ίδιου βιολογικού φύλου και όχι σύμφωνα με την ταυτότητα φύλου τους. Αυτό έχει ως συνέπεια να δέχονται έντονες (σεξουαλικές και άλλες) παρενοχλήσεις, βία, ενώ έχουν καταγραφεί και βιασμοί. Αντίστοιχα προβλήματα αντιμετωπίζουν και όσοι τελικά διαμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στη χώρα μας. Ως εκ τούτου, είναι ανάγκη, οι αιτούντες άσυλο για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού, έκφρασης, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, να μην κρατούνται στο μέτρο του δυνατού με ομοεθνείς τους. Ειδικά τα τρανς πρόσωπα πρέπει να κρατούνται σύμφωνα με τη ταυτότητα φύλου τους. Ακόμη, για την περίπτωση των διεμφυλικών ή ίντερσεξ προσφύγων καθώς και ομογενών που έχουν γεννηθεί στην αλλοδαπή όπου δεν υπάρχει δυνατότητα μεταβολής ληξιαρχικής πράξης γέννησης, προτείνεται να εισαχθεί ειδική διάταξη που να τακτοποιεί το ζήτημα αυτό.

Κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου, υπάρχουν, επίσης, πρακτικά προβλήματα που θα πρέπει να επιλυθούν. Για παράδειγμα κρίνεται αναγκαία η παρουσία -εφόσον ζητηθεί- και συμβούλου εκτός από τον δικηγόρο που εκπροσωπεί τον αιτούντα. Ο λόγος είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις ο σύμβουλος ο οποίος ενδέχεται να προέρχεται από ΛΟΑΤΚΙ+ οργάνωση, έχει εξειδικευμένη γνώση επί του θέματος και μπορεί να λειτουργήσει διαμεσολαβητικά με την υπηρεσία ασύλου. Ακόμη, θα έπρεπε να τηρούνται στατιστικά στοιχεία που να αναφέρουν ρητώς τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την έκφραση, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου ως λόγο παροχής διεθνούς προστασίας. Επίσης, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την ανάγκη κατάρτισης και

ενημέρωσης όλων εκείνων που εμπλέκονται στη διαδικασία εξέτασης αιτημάτων ασύλου. Τέλος, υπάρχουν και ειδικότερα ζητήματα, όπως είναι για παράδειγμα η ιατροφαρμακευτική κάλυψη των τρανς προσώπων που βρίσκονται σε διαδικασία φυλομετάβασης, καθώς η απότομη διακοπή της θεραπείας τους μπορεί να έχει άμεσες αρνητικές συνέπειες για την υγεία τους.

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ

Καμία πολιτική -όσο ολοκληρωμένη και αν είναι- δεν μπορεί να επιτύχει τον σκοπό της αν οι φορείς υλοποίησής της δεν έχουν τα απαραίτητα γνωστικά εφόδια. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των ζητημάτων που απασχολούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, όπου πολλά από τα προβλήματα που καταγράφονται σε σχέση με την εφαρμογή νομοθεσίας και πολιτικών έχουν ως αφετηρία προκαταλήψεις, στερεότυπα αλλά και άγνοια από υπαλλήλους, στελέχη και επαγγελματίες σε όλους σχεδόν τους τομείς, από την υγεία και την παιδεία μέχρι τη δημόσια διοίκηση και τα σώματα ασφαλείας.

Στο πλαίσιο των εργασιών της, η Επιτροπή διοργάνωσε συνεδρίαση με τη συμμετοχή των Γενικών Γραμματέων των συναρμοδίων υπουργείων και ειδικότερα τους Γ.Γ. Υπηρεσιών Υγείας, Δημόσιας Τάξης, Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Ανώτατης Εκπαίδευσης, Ανθρωπίνου Δυναμικού Δημοσίου Τομέα καθώς και την Πρόεδρο του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) και τον Διοικητή της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (ΕΑΔ). Ακολούθως, οι παραπάνω φορείς κατέθεσαν υπομνήματα με προτάσεις που αφορούν θέματα κατάρτισης και επιμόρφωσης για ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+ στο πεδίο των αρμοδιοτήτων τους.

Το πρόβλημα της έλλειψης εξειδικευμένης γνώσης, του όγκου της δουλειάς αλλά και του αριθμού του προσωπικού που πρέπει να επιμορφωθεί μπορεί να επιλυθεί με τη βοήθεια στελεχών από ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις. Οι οργανώσεις και τα μέλη που τις απαρτίζουν έχουν σε πολλές περιπτώσεις επεξεργαστεί ήδη το εκπαιδευτικό υλικό που χρειάζεται ενώ γνωρίζουν και λόγω των προσωπικών τους βιωμάτων τη φύση των προβλημάτων. Ως εκ τούτου, σε συνεργασία με το ΙΝΕΠ-ΕΚΔΔΑ θα πρέπει να ακολουθηθεί μία ταχεία

και ευέλικτη διαδικασία πιστοποίησης στελεχών οι οποίοι στη συνέχεια θα είναι σε θέση να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα και επιμορφωτικά σεμινάρια ως εκπαιδευτές στελεχών και υπαλλήλων του δημοσίου τομέα. Πέραν αυτού, θα πρέπει να διερευνηθούν οι τρόποι εκείνοι που θα διευκολύνουν τον εμπλουτισμό της επιμόρφωσης των Συμβούλων Ακεραιότητας²¹ με ζητήματα που απασχολούν τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και την επαφή τους με τη δημόσια διοίκηση, όπως επίσης και η επικαιροποίηση του προγράμματος σπουδών της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης

Σε ό,τι αφορά τα **υπομνήματα που κατατέθηκαν, από την Γ.Γ. Υπηρεσιών Υγείας**, δόθηκε έμφαση στην εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας και στη σύνταξη κατευθυντηρίων οδηγιών με τους εξής στόχους: «*τη διασφάλιση της ισότητας στην πρόσβαση σε όλων των τύπων υπηρεσιών υγείας με τις κατάλληλες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, τη διασφάλιση παροχής υπηρεσιών υγείας μέσα από απόλυτη εχεμύθεια, [...] την ενημέρωση και διασφάλιση των δικαιωμάτων τους κατά τη χρήση των υπηρεσιών, τη χωρίς διακρίσεις αντιμετώπισή τους κατά τη διάρκεια της υποδοχής, διάγνωσης και θεραπείας, τον σεβασμό στις ανάγκες τους και στο δικαίωμά τους στον αυτοπροσδιορισμό και την πλήρη “αποπαθολογικοποίηση” και “αποψυχολογικοποίηση” των LGBTQ+ ταυτοτήτων*». Τέλος ειδική μνεία γίνεται **«στη δημιουργία δικτύου κατάλληλα εκπαιδευμένων ειδικών ψυχικής υγείας με την πρόβλεψη για την παροχή χαμηλού κόστους υπηρεσιών συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που δεν διαθέτουν τους αντίστοιχους οικονομικούς πόρους»**.

Στο υπόμνημα που κατέθεσε η Γενική Γραμματεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης γίνεται αναφορά, μεταξύ άλλων, στα προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη θεματολογία των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, στους Συμβούλους Σχολικής Ζωής που ορίζονται σε κάθε σχολική μονάδα και στην ενίσχυση των σχολείων με ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς. Παρά το γεγονός ότι η πρόταση της επιτροπής περιλαμβάνει ενίσχυση και επέκταση του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής και δημιουργίας ενός σημείου

²¹ Θεσμός που εισήγαγε πρόσφατα η Γενική Γραμματεία Ανθρώπινου Δυναμικού Δημοσίου Τομέα σε συνεργασία με την Εθνική Αρχή Διαφάνειας

αναφοράς για μαθητές ΛΟΑΤΚΙ+ σε κάθε σχολική μονάδα, ακόμη και με το υφιστάμενο πλαίσιο απαιτείται η κινητοποίηση σημαντικού αριθμού εκπαιδευτών που θα εμπλουτίσουν την υφιστάμενη επιμόρφωση με θέματα που αφορούν τα ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+ καθώς και διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας και μαζικότητας.

Σε ό,τι αφορά την αστυνομία όπου το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξυμένο καθώς προκαταλήψεις και στερεότυπα έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι ευρέως διαδεδομένα, κατατέθηκαν από την πλευρά της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Τάξης οι εξής προτάσεις: επιμόρφωση των σπουδαστών των αστυνομικών σχολών με εμπλουτισμό των διδασκομένων μαθημάτων που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα με ενότητα που αφορά στα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Ενίσχυση και εμπλουτισμό σεμιναρίων για την ευαισθητοποίηση του αστυνομικού προσωπικού που υπηρετεί σε μεγάλες επιχειρησιακές Υπηρεσίες (Α.Δ, Δ.Ι.Α.Σ., Ο.Π.Κ.Ε. κ.α.) καθώς και των αξιωματικών που στελεχώνουν τα Αστυνομικά Τμήματα και τα Τμήματα Ασφαλείας. Διερεύνηση Συνεργασίας με το ΕΚΔΔΑ για τη συμμετοχή αστυνομικών σε ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Διάθεση στο σύνολο των αστυνομικών ειδικού έντυπου ενημερωτικού υλικού. Και τέλος, η έκδοση -σε συνεργασία με τους φορείς υλοποίησης της εθνικής στρατηγικής ΛΟΑΤΚΙ+- εγκυκλίων για την ευαισθητοποίηση του συνόλου του προσωπικού του Σώματος. Αντίστοιχες πρωτοβουλίες θα πρέπει να αναληφθούν και σε άλλα σώματα ασφαλείας, καθώς και στον βαθμό που αυτό είναι εφικτό, στις ένοπλες δυνάμεις. Η ολοκληρωμένη εφαρμογή αυτών των προτάσεων θα ήταν βήμα προς την σωστή κατεύθυνση.

Η ανάγκη επιμόρφωσης, όμως, αφορά και πολλές άλλες υπηρεσίες του δημοσίου τομέα. Αναφέρουμε ενδεικτικά την ανάγκη ύπαρξης σεμιναρίων σε περιοδική βάση για το προσωπικό των Περιφερειακών Γραφείων Ασύλου σε όλη την επικράτεια, στους διερμηνείς και το προσωπικό πρώτης υποδοχής. Το ίδιο ισχύει για δικαστικούς²² και

²² Ιδιαίτερα Δικαστών που συμμετέχουν στις δευτεροβάθμιες διαδικασίες (ενδικοφανείς προσφυγές) καθώς και Διοικητικών Εφετείων και Ειρηνοδικείων σε σχέση με τη νομολογία των ΕΔΔΑ, ΔΕΕ, εθνικών δικαστηρίων.

υπαλλήλους σε δικαστήρια, όπως επίσης και για υπαλλήλους που εργάζονται σε ληξιαρχεία καθώς και εργαζόμενους σε μία σειρά από κοινωνικές υπηρεσίες.

Τέλος, στο πλαίσιο οριζόντιων δράσεων όπως είναι για παράδειγμα πρόγραμμα επιμόρφωσης στη διαφορετικότητα που εντάχθηκε στο σχέδιο Ελλάδα 2.0 θα πρέπει να περιλαμβάνεται ειδική ενότητα που να δίνει έμφαση σε θέματα ΛΟΑΤΚΙ+

2. Προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Διεθνείς οργανισμοί, μη κυβερνητικές οργανώσεις, εταιρείες αλλά και κρατικοί φορείς έχουν διεξαγάγει σειρά ερευνών που αφορούν την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+, αναδεικνύοντας μία πλειάδα ζητημάτων και δίνοντας ποσοτική διάσταση σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Από τις ίδιες έρευνες καθίσταται σαφές ότι για πολλούς λόγους τα θέματα ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ θα διαδραματίζουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο στην πολιτική και κοινωνική ζωή της πλειονότητας των χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Ο κύριος λόγος που συμβαίνει αυτό είναι η μεταστροφή απόψεων της πλειονότητας των νεότερων πολιτών. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε την άνοιξη του 2019 το Κέντρο Ερευνών Pew²³, στην Ελλάδα το 66% των πολιτών ηλικίας 19-29 ετών πιστεύει ότι η ομοφυλοφιλία πρέπει να γίνει αποδεκτή από την κοινωνία έναντι 54% στις ηλικίες 30-49 και 37% στους άνω των 50. Η ίδια τάση καταγράφεται και σε δημοσκοπικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί στην Ελλάδα²⁴. Επίσης, στην ίδια έρευνα καταδεικνύεται ότι στη μεγάλη πλειονότητα των χωρών όπου υπάρχουν στοιχεία από παλαιότερα έτη²⁵, η τάση είναι ξεκάθαρη πως η αποδοχή της ομοφυλοφιλίας αυξάνεται σημαντικά στον γενικό πληθυσμό με την πάροδο των χρόνων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των Η.Π.Α: το 1994 μόλις το 49% υποστήριζε πως η ομοφυλοφιλία πρέπει να είναι αποδεκτή από την κοινωνία έναντι 46% που υποστήριζε πως δεν πρέπει να είναι. Το 2019 τα ποσοστά είχαν μεταβληθεί σε 72% και 21% αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντική επίδραση στην αύξηση της αποδοχής παίζουν θεσμικές πρωτοβουλίες όπως είναι για παράδειγμα η θεσμοθέτηση του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια.

Καταλυτικό ρόλο στην αύξηση της αποδοχής των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων διαδραματίζει και η αυξημένη ορατότητα τους στην καθημερινότητα του συνόλου των πολιτών. Για την

²³ <https://www.pewresearch.org/global/2020/06/25/global-divide-on-homosexuality-persists/>

²⁴ <https://www.dianeosis.org/2020/03/ti-pistevoun-oi-ellines-to-2020/>

²⁵ Για την Ελλάδα δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα από παλαιότερες έρευνες

ακρίβεια όσο αυξάνεται η αποδοχή έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ τόσο όλο και περισσότεροι συμπολίτες μας αποφασίζουν να ζουν χωρίς να αποκρύπτουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, την έκφραση ή τα χαρακτηριστικά φύλου τους. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει ακόμη περισσότερο την αποδοχή. Η τάση αυτή καταγράφεται σε σειρά ερευνών, με πιο χαρακτηριστική περίπτωση αυτήν της Gallup²⁶ στην οποία όσοι αυτοπροσδιορίζονται ως ΛΟΑΤΚΙ+ στις ΗΠΑ αυξάνονται σημαντικά όσο μειώνεται η ηλικία των ερωτώμενων.

Έτος Γέννησης	ΛΟΑΤ πολίτες (%)
1997-2002 (<i>Gen Z</i>)	15.9
1981-1996 (<i>Millenials</i>)	9.1
1965-1980 (<i>Gen X</i>)	3.8
1946-1964 (<i>Baby Boomers</i>)	2.0
Πριν το 1946	1.3

Πληθώρα στατιστικών στοιχείων υπάρχει, όμως, και για τα ζητήματα που απασχολούν τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (*FRA*) εξέδωσε το 2020 τη δεύτερη έκδοση εκτενούς έρευνας²⁷ για θέματα ισότητας των ΛΟΑΤΙ στις χώρες της Ε.Ε.²⁸ Η έρευνα αξιολογούσε, μεταξύ άλλων, ζητήματα που είχαν να κάνουν με την καθημερινότητα των ΛΟΑΤΙ, τις διακρίσεις που βιώνουν, κρούσματα παρενοχλήσεων, βίας και εγκλημάτων μίσους καθώς και ένα κεφάλαιο που εστίαζε στα προβλήματα των ίντερσεξ πολιτών. Αν και ορισμένα επιμέρους στοιχεία για την Ελλάδα αναφέρονται σε άλλες ενότητες, τα ευρήματα δείχνουν ότι η χώρα μας καταγράφει κατά κανόνα επιδόσεις που υπολείπονται των δυτικών ευρωπαϊκών κρατών αλλά είναι καλύτερες από τις χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι πλέον έχουν δημιουργηθεί και βάσεις δεδομένων που καταγράφουν και αξιολογούν τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Η πιο γνωστή στην

²⁶ <https://news.gallup.com/poll/329708/lgbt-identification-rises-latest-estimate.aspx>

²⁷ <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>

²⁸ Όπως επίσης στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σερβία και τη Βόρεια Μακεδονία

Ευρώπη είναι ο *Rainbow Europe Map*²⁹ της ILGA-Europe η οποία βαθμολογεί κάθε χρόνο τις επιδόσεις κάθε χώρας σε θέματα που σχετίζονται με ανθρώπινα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+. Η Ελλάδα κατατάσσεται στη 18η θέση για το 2021 με βαθμολογία 47,2%. Στην πρώτη θέση βρίσκεται η Μάλτα με 94% ενώ στις χειρότερες η Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν με 4% και 2% αντίστοιχα.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ-Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

Ένα από τα ζητήματα που απασχολούν τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, το οποίο μάλιστα τέθηκε κατ' επανάληψη υπόψιν της επιτροπής είναι αυτό της ασφάλειας, και ειδικότερα της πρόληψης και της αποτελεσματικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων μίσους. Αυτό τεκμαίρεται, άλλωστε, και από στοιχεία σχετικής έρευνας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA), όπου συμμετέχοντα πρόσωπα από τη χώρα μας απαντούν ότι το αίσθημα ασφάλειας των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα χαμηλό.

Αναγνωρίζεται ότι την τελευταία δεκαετία έχουν συντελεστεί σημαντικά βήματα θεσμικού εκσυγχρονισμού. Με τον Ν. 4285/14, τον λεγόμενο αντιρατσιστικό, εισάγονται για πρώτη φορά ρητώς οι όροι του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου (ενώ μεταγενέστερα προστίθενται και τα χαρακτηριστικά φύλου) ως βάσεις διάκρισης και ως χαρακτηριστικά των ρατσιστικών εγκλημάτων. Στον ίδιο νόμο θεσπίζεται ως ιδιώνυμο αδίκημα η δημόσια υποκίνηση μίσους (βλ. αναλυτικότερα ενότητα για ρητορική μίσους) ενώ παράλληλα εισάγεται στον ποινικό κώδικα η επιβαρυντική περίσταση του ρατσιστικού κινήτρου το οποίο περιλαμβάνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά φύλου. (άρθρο 82Α του Π.Κ.)

Ελλείψεις παρατηρούνταν -και ως έναν βαθμό εξακολουθούν να υφίστανται- και στην καταγραφή περιστατικών τα οποία ο νόμος χαρακτήριζε ως ρατσιστικά. Ωστόσο, με τη δημιουργία το 2012 των Υπηρεσιών Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας της Ελληνικής

²⁹ <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2021>

Αστυνομίας, ξεκινά και η πρώτη καταγραφή των ομοφοβικών και τρανσοφοβικών εγκλημάτων. Καταγραφή που βελτιώθηκε το 2016 και συνεχίζει βελτιούμενη μέχρι και σήμερα, παρ' ότι η απεικόνιση της κατάστασης από τις καταγραφές του Δικτύου Οργανώσεων κατά της Ρατσιστικής Βίας εμφανίζει σημαντική απόκλιση σε σχέση με εκείνες που παρουσιάζονται από την αστυνομία.

Σημαντικό ήταν το βήμα που έγινε και το 2017, με την ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2021/29/ΕΕ, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα και την υποστήριξη των θυμάτων της εγκληματικότητας (Ν. 4478/2017). Στο εν λόγω νομοθέτημα υπάρχει σειρά διατάξεων που ενισχύουν την προστασία θυμάτων εγκληματικότητας ώστε να μην υφίσταται καμία διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

Παρά τις θεσμικές αυτές αλλαγές, σημαντικά ζητήματα παραμένουν εκκρεμή είτε διότι χρειάζονται βελτιωτικές παρεμβάσεις ως προς την εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου είτε διότι χρειάζονται περαιτέρω ρυθμίσεις για μία πιο ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των υφισταμένων προβλημάτων.

Ένα σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους είναι η **τήρηση και δημοσιοποίηση αναλυτικών στατιστικών στοιχείων σχετικά με τα αδικήματα που συνδέονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την έκφραση, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου του θύματος**. Επιπλέον, θα πρέπει να προστεθεί ως βάση διάκρισης και η **έκφραση φύλου**³⁰. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, προϋπόθεση είναι η αστυνομία να διενεργεί ενδελεχή έρευνα για το κίνητρο των δραστών όταν υπάρχουν οι σχετικές ενδείξεις. Ένα άλλο μέτρο που θα μπορούσε ίσως να εμπεδώσει το αίσθημα ασφάλειας για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι η ενίσχυση της διακριτικής παρουσίας της αστυνομίας σε χώρους όπου συχνάζουν³¹. Ακόμη, κρίσιμης σημασίας είναι η ενίσχυση και η στελέχωση όλων των κατά τόπους Υπηρεσιών Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας

³⁰ Ως οδηγός για αυτές τις αλλαγές μπορούν να αξιοποιηθούν οι καλές πρακτικές που συνιστά το Συμβούλιο της Ευρώπης (ODHIR)

³¹ Λόγου χάριν, πολλά ομοφοβικά περιστατικά καταγράφονται στο Γκάζι (περιοχή που υπάρχει συγκέντρωση πολλών γκέι μαγαζιών)

της Ελληνικής Αστυνομίας και η διασύνδεση τους με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Δεν αρκούν, όμως, αυτά. Είναι, επίσης, ανάγκη **το προσωπικό της αστυνομίας να είναι επαρκώς εκπαιδευμένο και να έχει τις απαιτούμενες γνώσεις ιδίως σε θέματα ομοφοβικών και τρανσοφοβικών εγκλημάτων μίσους**. Ειδικότερα, ζητήματα που αφορούν την κατάρτιση και την επιμόρφωση των αστυνομικών απασχολούν το πόρισμα της επιτροπής στην ενότητα που αφορά την κατάρτιση. Αξίζει, ωστόσο, να σημειώσουμε την εποικοδομητική στάση και τη θετική ανταπόκριση της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Τάξης η οποία σε υπόμνημα που κατέθεσε προς την επιτροπή, μεταξύ άλλων, αναφέρει πως «*η Ελληνική Αστυνομία είναι ανοιχτή σε κάθε πρωτοβουλία και προσπάθεια που αποσκοπεί στο κορυφαίο ζήτημα της προώθησης της ισότητας και της εξάλειψης των διακρίσεων, που σχετίζονται με τους ανθρώπους που ανήκουν στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+*».

Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα που στοχεύουν **στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας προς την αστυνομία καθώς και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση φαινομένων αστυνομικής αυθαιρεσίας**. Σε πολλές περιπτώσεις θύματα ομοφοβικών και τρανσοφοβικών επιθέσεων διστάζουν να καταγγείλουν τα περιστατικά στην αστυνομία, υπό τον φόβο ότι είτε δεν θα υπάρξει αποτέλεσμα είτε, ακόμη χειρότερα, θα αντιμετωπίσουν οι ίδιες και οι ίδιοι προβλήματα απαξιωτικής συμπεριφοράς ή δυσπιστίας από τους αστυνομικούς υπαλλήλους. Για αυτό χρήσιμη θα ήταν η έκδοση ενός αναλυτικού οδηγού από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και το Υπουργείο Δικαιοσύνης για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ θυμάτων, ο οποίος θα βρίσκεται στη διάθεσή τους όταν χρειάζεται να καταγγέλλουν σχετικά περιστατικά.

Παράλληλα, υπάρχει η ανάγκη να δημιουργηθούν εκείνοι οι μηχανισμοί που θα περιορίζουν τα κρούσματα αστυνομικής αυθαιρεσίας, λαμβάνοντας υπόψιν και τα συμπεράσματα της επιτροπής Αλιβιζάτου. Παρ' ότι ο Συνήγορος του Πολίτη ως μηχανισμός αντιμετώπισης της αστυνομικής αυθαιρεσίας έχει ενισχυθεί θεσμικά με τη

δυνατότητα λήψης ενόρκων καταθέσεων, λήψη προανακριτικού υλικού, διενέργειας αυτοψίας κ.α. με τον Ν. 4662/2020, οι αριθμοί των περιστατικών αυθαιρεσίας παραμένουν υψηλοί ιδίως ως προς το 2020. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν οι προτάσεις της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), καθώς και η εμπειρία άλλων κρατών όπως της Κύπρου. Ακόμη, τυχόν πρωτοβουλίες που αυξάνουν τη διάδραση της αστυνομίας με ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις αλλά και άλλες που εμπεδώνουν μία κουλτούρα αποδοχής απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ μέλη της αστυνομίας, θα συνέβαλαν στην αύξηση της εμπιστοσύνης προς το αστυνομικό σώμα. Τέλος, θα μπορούσε να εξεταστεί η πρωτοβουλία άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως λ.χ. του Ηνωμένου Βασιλείου, όπου οι αστυνομικές αρχές έχουν δημιουργήσει θέσεις ΛΟΑΤΚΙ+ συνδέσμων με σκοπό τη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και την αστυνομία.

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΡΑΤΗΣΗ

Ένα ειδικότερο ζήτημα που αφορά την ασφάλεια των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, αλλά συνδέεται και με την επιφυλακτικότητα με την οποία ΛΟΑΤΚΙ+ πολίτες κατά καιρούς αντιμετωπίζουν την αστυνομία, είναι ο τρόπος με τον οποίον διενεργούνται πολλές φορές οι αστυνομικοί έλεγχοι αλλά και οι συνθήκες προσωρινής κράτησης στις οποίες υπόκεινται όσες και όσοι συλλαμβάνονται.

Ειδικότερα, τόσο το αστυνομικό προσωπικό όσο και άλλα κρατούμενα πρόσωπα προβαίνουν σε ανεπιθύμητες ή και προσβλητικές συμπεριφορές με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Ως προς τη διάσταση της έκφρασης ή της ταυτότητας φύλου, συχνά κρατούνται τρανς γυναίκες μαζί με άντρες, ή τρανς άνδρες μαζί με γυναίκες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την καταγραφή περιπτώσεων παρενοχλήσεων, σεξουαλικών παρενοχλήσεων, ακόμη και περιπτώσεων απόπειρας βιασμού από άλλους κρατούμενους.

Η διασφάλιση της αξιοπρέπειας και η αποφυγή κάθε μορφής παρενοχλήσεων είναι εκ των ων ουκ άνευ για κάθε ευνομούμενη πολιτεία. Προς αυτή την κατεύθυνση θα βοηθούσε η έκδοση ειδικής εγκυκλίου προς το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας, που θα επισημαίνει τον σεβασμό της τιμής και της αξιοπρέπειας για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού, έκφρασης, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου των προσώπων που κρατούνται στα αστυνομικά τμήματα. Ακόμη, είναι ανάγκη να διασφαλιστεί ότι τα διεμφυλικά πρόσωπα, ανεξαρτήτως εάν έχουν μεταβάλει ή όχι τα έγγραφά τους, θα κρατούνται σύμφωνα με το φύλο με το οποίο αυτοπροσδιορίζονται.

Σε ό,τι αφορά τον σωματικό έλεγχο στον οποίο υπόκεινται συχνά διεμφυλικά άτομα, θα πρέπει να γίνεται σεβαστό το στοιχείο της έκφρασης και ταυτότητας φύλου του ατόμου, ιδίως στις περιπτώσεις των τρανς προσώπων που δεν έχουν προχωρήσει σε χειρουργικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού φύλου. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, το κρατούμενο τρανς πρόσωπο ερωτάται από το προσωπικό από τίνος φύλου αστυνομικό επιθυμεί να ελεγχθεί.

Τα ζητήματα ελέγχου και προσωρινής κράτησης συνδέονται και με τα θέματα εκπαίδευσης και σωστής ενημέρωσης του αστυνομικού προσωπικού. Ειδικότερα ζητήματα που αφορούν τις συνθήκες κράτησης για τους αιτούντες άσυλο εξετάζονται στην αντίστοιχη ενότητα.

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ

Η αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους και της ρητορικής μίσους σε βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ ενισχύθηκε σημαντικά στην Ελλάδα μετά την ψήφιση του Ν.4285/14 (αντιρατσιστικό νόμος) συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού πλαισίου αντιρατσιστικής νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, ο ανωτέρω νόμος τροποποίησε τον Ν.927/79 θεσπίζοντας τη δημόσια υποκίνηση μίσους ως ιδιώνυμο αδίκημα (ρητορική μίσους – *hate speech*).

Στον νόμο μάλιστα όπως τροποποιήθηκε γίνεται ρητή αναφορά σε δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας και έκφρασης φύλου. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του θεσμικού πλαισίου με στόχο τον περιορισμό του μισαλλόδοξου λόγου και της ρητορικής μίσους συνολικά. Σημαντική παράμετρος για την καταπολέμηση του φαινομένου είναι και η αντιμετώπιση της διάδοσης, δημόσιας διανομής, παραγωγής ή αποθήκευσης ρατσιστικού υλικού.

Συναφές με αυτό ζήτημα είναι και η κατάργηση το 2019 διάταξης στον Π.Κ (άρθρο 361B) η οποία απαγόρευε τον αποκλεισμό από την παροχή αγαθών ή υπηρεσιών ατόμων *«λόγω των χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου»*. Το άρθρο αυτό ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για την προστασία ευάλωτων ομάδων ή προσώπων και θα πρέπει να εξεταστεί η επαναφορά του.

Η συζήτηση δεν θα πρέπει, όμως, να εξαντλείται στην ποινική μεταχείριση που επιφυλάσσει ο νομοθέτης στη ρητορική μίσους. Υπάρχουν και άλλες παράμετροι που θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν και συνδέονται με το εκπαιδευτικό σύστημα, τα Μ.Μ.Ε αλλά και άλλους θεσμούς όπως το κοινοβούλιο, η εκκλησία, ο ρόλος των οποίων θα μπορούσε να είναι καταλυτικός για τον περιορισμό του μισαλλόδοξου λόγου απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η θέσπιση κώδικα δεοντολογίας ή και πρωτοβουλίες αυτορρύθμισης για την αποφυγή ομοφοβικού λόγου θα μπορούσαν να διερευνηθούν. Βεβαίως, όλα τα παραπάνω θα πρέπει να εξεταστούν και υπό το πρίσμα των τεχνολογικών εξελίξεων που διευκολύνουν την επικοινωνία αλλά παράλληλα επιτείνουν σημαντικά προβλήματα όπως είναι για παράδειγμα η διάδοση fake news.

«ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»

Οι λεγόμενες «θεραπείες μεταστροφής» έχουν απασχολήσει τόσο εγχώριες οργανώσεις ΛΟΑΤΚΙ+ όσο και διεθνείς οργανισμούς (Συμβούλιο της Ευρώπης, Υπάτη Αρμοστεία

ΟΗΕ για τα δικαιώματα του Ανθρώπου). Ως «θεραπείες μεταστροφής» νοούνται οι ψευδοεπιστημονικές (ιατρικές, ψυχιατρικές, ψυχοθεραπευτικές, ψυχολογικές, φαρμακευτικές, συμπεριφορικές) ή θρησκευτικές ή πνευματιστικές πρακτικές και παρεμβάσεις που έχουν ως δηλωμένο ή υπόρρητο σκοπό τους την «αλλαγή» του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου ενός προσώπου. Οι παρεμβάσεις αυτές εκκινούν από την πεποίθηση ότι η ομοφυλοφιλία ή η αμφιφυλοφιλία και η ανάγκη αναπροσδιορισμού σύμφωνα με την ταυτότητα φύλου συνιστούν ψυχική διαταραχή ή πρόβλημα ή ανωμαλία και ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι κατώτερα –ηθικά, πνευματικά ή σωματικά– από τα ετεροφυλόφιλα ή cis άτομα.

Σχετικές με το εν λόγω ζήτημα έρευνες αναφέρουν ότι σε «θεραπείες μεταστροφής» εμπλέκονται επαγγελματίες υγείας και ψυχικής υγείας, πνευματικοί ή θρησκευτικοί καθοδηγητές, εναλλακτικοί θεραπευτές (ομοιοπαθητικοί, ενεργειακοί θεραπευτές κ.α.). Με τις παρεμβάσεις τους υπόσχονται την «αλλαγή» της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας του ατόμου ή την έμμεση αμφισβήτηση του αυτοπροσδιορισμού του ή την παρουσίαση ως «προτιμότερη», πιο «υγιούς» ή «λειτουργικής» μίας cis³² ή ετεροφυλόφιλης ταυτότητας. Δεν έχει σημασία για τον ορισμό αυτό αν οι παρεμβάσεις είναι εκούσιες ή ακούσιες, και αν περιλαμβάνουν, όπως συνήθως συμβαίνει, χρήση ψυχικής ή σωματικής πίεσης ή βίας ή δημιουργίας ενοχών ή άλλων μεθόδων. Διεθνώς, ως τέτοιες «θεραπείες μεταστροφής», νοούνται πρακτικές όπως ξυλοδαρμοί, σεξουαλική βία -ακόμη και βιασμοί-, απομόνωση, στέρηση τροφής, ηλεκτροσόκ, χορήγηση φαρμακευτικών και άλλων σκευασμάτων, ψυχολογική βία, καθώς και εξορκισμοί ή άλλες συνεδρίες.

Οι πρακτικές αυτές προφανώς δεν δύνανται με βάση τα επιστημονικά και εμπειρικά δεδομένα να επιφέρουν την μεταστροφή ή μεταβολή του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου του ατόμου που τις υφίσταται, όπως αποδεικνύουν εμπειρικά στοιχεία. Αντιθέτως, ιατρικοί οργανισμοί προειδοποιούν ότι οι «θεραπείες μεταστροφής» είναι όχι μόνον αναποτελεσματικές, αλλά και –κυρίως– βλαπτικές και επικίνδυνες για τη σωματική και ψυχική υγεία των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων.

³² Cisgender, σε συντομία cis: Είναι τα άτομα που νιώθουν οικεία και αυθεντικά στο φύλο με το οποίο γεννήθηκαν.

Ιατρικοί, επιστημονικοί και κυβερνητικοί οργανισμοί (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο και αλλού) έχουν εκφράσει τις ανησυχίες τους για την εγκυρότητα, τις επιπτώσεις και την ηθική των «θεραπειών μεταστροφής». Ειδικότερα, η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία (APA) έχει εκφράσει³³ την αντίθεσή της σε ψυχιατρικές θεραπείες που βασίζονται στην υπόθεση ότι η ομοφυλοφιλία ή η τρανς κατάσταση συνιστούν ψυχικές ασθένειες ή ότι ένα πρόσωπο μπορεί να μεταβάλει τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του θεωρώντας ανήθικες τις πρακτικές που αποσκοπούν στη μεταβολή αυτών των χαρακτηριστικών.

Ο Ειδικός Εμπειρογνώμονας των Ηνωμένων Εθνών σε θέματα Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου, Victor Madrigal-Borloz, μάλιστα, έχει συντάξει σχετική Έκθεση³⁴ ζητώντας την παγκόσμια απαγόρευση αυτών των επικίνδυνων και βαθιά βλαπτικών πρακτικών,³⁵ οι οποίες, όπως αναφέρει, προκαλούν σε όποιο άτομο υποβάλλεται σε αυτές ψυχικό και σωματικό πόνο, απώλεια αυτοεκτίμησης, άγχος, μίσος για τον εαυτό του, ντροπή και ενοχή, αυτοκτονικό ιδεασμό και συμπτώματα μετατραυματικής αγχωτικής διαταραχής. Για τους λόγους αυτούς έχουν χαρακτηριστεί ως βασανιστήρια. Στη σχετική έκθεση αναφέρονται μάλιστα και οι αποτελεσματικοί τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος, που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την αποσαφήνιση των απαγορευμένων πρακτικών, τη διασφάλιση ότι δεν χρησιμοποιούνται δημόσιοι πόροι για να τις ενισχύουν, την απαγόρευση των σχετικών διαφημίσεων, την απαγόρευση τέτοιων επεμβάσεων σε δομές υγείας, την εισαγωγή κυρώσεων, τη διερεύνηση καταγγελιών και τη θεσμοθέτηση επανορθωτικών μηχανισμών υπέρ των θυμάτων.

³³ American Psychiatric Association, Therapies Focused on Attempts to Change Sexual Orientation (Reparative or Conversion Therapies), Position Statement, Approved by the Board of Trustees, March 2000, Approved by the Assembly, May 2000, διαθέσιμη σε: <https://web.archive.org/web/20110407082738/http://www.psych.org/Departments/EDU/Library/APAOfficialDocumentsandRelated/PositionStatements/200001.aspx>.

³⁴ United Nations Independent Expert on protection against violence and discrimination based on Sexual Orientation and Gender Identity – IESOGI, Report on conversion therapy, Μάιος 2020, <https://undocs.org/A/HRC/44/53> και <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/SexualOrientation/ConversionTherapyReport.pdf>.

³⁵ Global ban needed on bogus 'conversion therapy', argues UN rights expert, UN News, 21 Ιουνίου 2020, <https://news.un.org/en/story/2020/06/1066652>.

Ομοίως, τον Μάρτιο του 2018 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε (με πλειοψηφία 435 έναντι 108 ψήφων) Ψήφισμα σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ,³⁶ όπου καλωσορίζει τις πρωτοβουλίες κρατών μελών για απαγόρευση των «θεραπειών μεταστροφής» των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων και της παθολογικοποίησης της τρανς ταυτότητας παροτρύνοντας όλα τα κράτη μέλη Ένωσης να υιοθετήσουν παρόμοια μέτρα. Προς την ίδια κατεύθυνση, το 2020, 60 μέλη του ευρωκοινοβουλίου ζήτησαν με επιστολή τους από τις Επιτρόπους Δικαιοσύνης, Věra Jourová, Ισότητας, Helena Dalli και Υγείας, Στέλλα Κυριακίδου να λάβουν μέτρα για να τερματίσουν αυτήν την πρακτική στην Ευρώπη.³⁷

Με βάση τα παραπάνω, προτείνουμε την νομοθετική απαγόρευση των θεραπειών αυτών, όποια μορφή και αν έχουν, και την προσθήκη της απαγόρευσης αυτής στον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας. Υπόδειγμα για τη σχετική νομοθετική ρύθμιση μπορεί να θεωρηθεί ο νόμος της Μάλτας³⁸.

Προτείνουμε, τέλος, τη διενέργεια σεμιναρίων και εκπαίδευσης των ψυχιάτρων και ψυχολόγων, όπως επίσης και έκδοσης σχετικής εγκυκλίου, αλλά και πληροφόρησης του κοινού, για τις βλαβερές συνέπειες των θεραπειών μεταστροφής και την αναγκαιότητα αποφυγής τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΕΙΔΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΛΟΑΤΚΙ+

³⁶ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 1ης Μαρτίου 2018 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2016 ([2017/2125\(INI\)](#)), [A8-0025/2018](#), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0056_EL.html, βάσει της Έκθεσης της Επιτροπής Θεμελιωδών Ελευθεριών από 13 Φεβρουαρίου 2018, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0025_EL.html.

³⁷ Lorna Hutchinson, MEPs condemn LGBT conversion therapy in appeal to European Commission, 12 Οκτωβρίου 2020, <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/meps-condemn-lgbt-conversion-therapy-in-appeal-to-european-commission>.

³⁸ Περιλαμβάνει 4 (επί τη ουσίας 3) άρθρα. Συγκεκριμένα το άρθρο 2 προβλέπει ότι: «στον νόμο αυτό, εκτός και αν απαιτείται διαφορετικά από το συγκεκριμένο: «θεραπεία μεταστροφής» σημαίνει μεταχείριση που αποσκοπεί στην αλλαγή, καταστολή και, ή εξάλειψη του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου, της ταυτότητας του φύλου ή, και της έκφρασης του φύλου. Υπό την προϋπόθεση ότι οποιαδήποτε συμβουλευτική που σχετίζεται με την εξερεύνηση της ταυτότητας κάποιου σε σχέση με οποιοδήποτε από τα χαρακτηριστικά που επιβεβαιώνονται στον παρόντα νόμο εξαιρείται από αυτόν τον ορισμό».

Πέραν των παρεμβάσεων στην παιδεία, την υγεία, την εργασία και άλλους τομείς, υπάρχουν και ορισμένες στοχευμένες κοινωνικές πολιτικές που αφορούν το σύνολο ή επί μέρους ομάδες της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

Γραμμή 11528

Η γραμμή 11528 είναι τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης στην οποία μπορούν να απευθυνθούν ΛΟΑΤΚΙ+, οι οικογένειες τους και εκπαιδευτικοί. Βοηθά σημαντικά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (και όχι μόνο) που ενδεχομένως δεν έχουν τη δυνατότητα ή δεν αισθάνονται ασφαλείς να μιλήσουν σε κάποιον στο περιβάλλον τους. Όσοι και όσες καλούν μπορούν μιλήσουν σε εξειδικευμένους ψυχολόγους για οτιδήποτε τους απασχολεί. Είναι ανάγκη η συγκεκριμένη πρωτοβουλία να τύχει της στήριξης τόσο της πολιτείας όσο και άλλων φορέων.

Πολιτικές για παιδιά και νέους ΛΟΑΤΚΙ+

Παράλληλα με τη γραμμή υποστήριξης 11528 θα μπορούσαν να δημιουργηθούν και να ενισχυθούν ξενώνες φιλοξενίας ΛΟΑΤΚΙ+ νέων. Σε πολλές περιπτώσεις παιδιά σε εφηβική ή μετεφηβική ηλικία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ως αποτέλεσμα της αποκάλυψης του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους στο οικογενειακό περιβάλλον τους. Μάλιστα δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου νέοι εκδιώκονται από την εστία τους, με συνέπεια να μένουν ξαφνικά άστεγοι, χωρίς καμία οικονομική ή άλλη βοήθεια.

Πολιτικές για Ηλικιωμένους ΛΟΑΤΚΙ+

Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αντιμετωπίζουν προβλήματα όπως η απομόνωση, καθώς βιώνουν συχνότερα αποκλεισμό από την οικογένεια με αποτέλεσμα να στερούνται την αναγκαία ψυχο-κοινωνική στήριξη από τους οικείους τους, ακόμη και από τα παιδιά τους, αν έχουν. Η υποχρέωση να αποκρύπτουν τον

σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους προκειμένου να γίνονται αποδεκτά στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους, επεκτείνεται και στο πλαίσιο των δομών προστασίας ηλικιωμένων ή/και των ευρύτερων δομών υγείας. Ως εκ τούτου, προγράμματα επιμόρφωσης, κατάρτισης και ενημέρωσης για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, χαρακτηριστικών ή έκφρασης φύλου θα πρέπει να επεκταθούν σε κάθε είδους δομή για ηλικιωμένους (Κ.Α.Π.Η, γηροκομεία κ.α.). Ακόμη, θα μπορούσε να εξεταστεί πιλοτικά σε συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών και τον ιδιωτικό τομέα η δημιουργία κάποιων δομών φροντίδας που θα λειτουργούν παράλληλα ως ασφαλείς χώροι για ΛΟΑΤΚΙ+ ηλικιωμένους.

ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με αναπηρία

Τέλος, η εθνική στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ δεν θα ήταν πλήρης αν δεν περιλάμβανε και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με αναπηρία τα οποία υφίστανται πολλαπλούς αποκλεισμούς και διακρίσεις. Για αυτή την ομάδα θα πρέπει να εξεταστούν εξειδικευμένες πολιτικές σε συνεργασία με τους φορείς υλοποίησης του εθνικού σχεδίου για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

3. Κοινωνίες χωρίς Αποκλεισμούς για τα ΛΟΑΤΚΙ+ Άτομα

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ: (ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ) ΓΑΜΟΣ – ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ

Το 1983 η ελληνική έννομη τάξη και ειδικότερα το οικογενειακό μας δίκαιο συντάχθηκε με τις πιο προοδευτικές αντιλήψεις περί οικογένειας, οι οποίες επικρατούσαν τότε στη Δυτική Ευρώπη. Απομακρυνόμενο από ένα αμιγώς ανδροκρατικό πρότυπο, το ελληνικό οικογενειακό δίκαιο βασίστηκε στη συνταγματική αρχή της ισότητας των φύλων προκειμένου να οικοδομήσει ένα πρότυπο οικογένειας που θεμελιωνόταν στην ισοτιμία των συζύγων. Από τότε έχουν περάσει σχεδόν 40 χρόνια. Η έννοια της οικογένειας έχει μετεξελιχθεί σημαντικά έκτοτε, ιδίως στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και γενικότερα στον λεγόμενο Δυτικό Κόσμο. Οι δύο μεγάλοι ευρωπαϊκοί δικαστικοί θεσμοί, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο σημείο αυτό. Έτσι ήδη από το 2010, με την απόφαση *Schalk και Kopf κατά Αυστρίας*, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι η σχέση ενός ομόφυλου ζευγαριού δεν εμπίπτει απλώς στην ιδιωτική ζωή των ενδιαφερομένων αλλά συνιστά οικογενειακή ζωή. Η απόφαση αυτή αποτελεί το επιστέγασμα προηγούμενης σχετικής νομολογίας η οποία επηρέασε τις αντιλήψεις ως προς την παραδοσιακή έννοια της οικογένειας και αντιμετώπισε σειρά ζητημάτων που σχετίζονταν με τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Έκτοτε, το δικαστήριο του Στρασβούργου έχει κάνει περαιτέρω βήματα στο πεδίο αυτό. Ως προς την Ελλάδα, υπενθυμίζεται η απόφαση του Τμήματος ευρείας σύνθεσης στην υπόθεση *Βαλλιανάτος κ.α. κατά Ελλάδος* της 7/11/2013, η οποία αποτέλεσε το έναυσμα για την τροποποίηση του συμφώνου συμβίωσης και την επέκταση του στα ομόφυλα ζευγάρια. (Νόμος 4356/2015).

Ειδικότερα, ως προς το θέμα της επέκτασης του γάμου ανεξαρτήτως φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού και τα ζητήματα συγγένειας που απορρέουν από αυτόν, παρατηρούνται σημαντικές εξελίξεις ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Έτσι το 2001 η Ολλανδία και το 2003 το Βέλγιο προβαίνουν στη θεσμοθέτηση του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια, καθώς και στη δυνατότητα υιοθεσίας που απορρέει από κάθε γάμο, άρα και από γάμο ομοφύλων. Το 2005 ακολούθησε στην ίδια ακριβώς κατεύθυνση η

καθολική Ισπανία, και εκτός Ευρώπης ο Καναδάς. Το 2009 θεσμοθετούν τον γάμο για τα ομόφυλα ζευγάρια η Σουηδία και η Νορβηγία, ενώ η δυνατότητα υιοθεσίας είχε αναγνωριστεί από το 2003 και το 2002 αντίστοιχα. Το 2010 προχωρά στην αναγνώριση του γάμου η Πορτογαλία (και λίγο αργότερα επιτρέπει και την υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια) όπως και η Αργεντινή η οποία είναι και η πρώτη χώρα της Λατινικής Αμερικής που θεσμοθετεί τον γάμο για ομόφυλα ζευγάρια. Ακολουθεί η Δανία με τρόπο που προσομοιάζει με τις προαναφερθείσες εξελίξεις στη Σουηδία και τη Νορβηγία. Στη συνέχεια προχωρούν στην ταυτόχρονη θεσμοθέτηση του γάμου και της υιοθεσίας η Γαλλία και η Βραζιλία, το 2013. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και ειδικότερα στην Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και τη Βόρειο Ιρλανδία οι διαδικασίες θεσμοθέτησης του γάμου εκτείνονται κατά την περίοδο 2013-2019. Το 2015 η Φινλανδία ακολουθεί τις προαναφερθείσες Σκανδιναβικές χώρες, ενώ την ίδια χρονιά γάμος και υιοθεσία αναγνωρίζονται στο Λουξεμβούργο και την Ιρλανδία. Παρατηρείται, επίσης, ότι τα σχετικά νομοθετήματα στις παραπάνω χώρες προτάθηκαν από όλο το εύρος του πολιτικού φάσματος, συμπεριλαμβανομένης για παράδειγμα της συντηρητικής κυβέρνησης της Μεγάλης Βρετανίας και της σοσιαλιστικής κυβέρνησης της Ισπανίας ή από κυβερνήσεις συνεργασίας όπως της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης της Γερμανίας. Στις 26 Ιουνίου 2015 το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ έκρινε ότι το Σύνταγμα της χώρας δίνει το δικαίωμα γάμου και στα ομόφυλα ζευγάρια. Η απόφαση αυτή αποτέλεσε τον καταλύτη για την αναγνώριση του γάμου ομοφύλων στις επιμέρους Πολιτείες των ΗΠΑ. Περαιτέρω, γάμος και υιοθεσία ανεξαρτήτως φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού θεσμοθετούνται το 2017 στη Γερμανία, τη Μάλτα και την Αυστραλία και πιο πρόσφατα, το 2020, στην Ελβετία.

Από τη σύντομη αυτή επισκόπηση αναδεικνύεται ότι το μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής Ευρώπης, όπως και οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία, καθώς και έξι χώρες της Κεντρικής και Λατινικής Αμερικής, έχουν προχωρήσει στη θεσμοθέτηση του γάμου ομοφύλων. Ότι, κατά κανόνα, γάμος και υιοθεσία βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση και θεσμοθετούνται περίπου ταυτόχρονα. Επισημαίνεται, επίσης, ότι η θεσμοθέτηση αυτή πραγματοποιείται με ολοκληρωμένα νομοθετήματα τα οποία ρυθμίζουν και τα επιμέρους τεχνικά ζητήματα που ανακύπτουν στο πεδίο του οικογενειακού δικαίου, προσφέροντας έτσι ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό κανονιστικό πλαίσιο.

Ενόψει αυτών των εξελίξεων, τίθεται το ερώτημα του κατά πόσον η Ελλάδα επιλέγει να συνταχθεί με τις προαναφερθείσες δυτικές χώρες. Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας νομοθέτης διαθέτει διακριτική ευχέρεια ως προς τη θεσμοθέτηση του πολιτικού γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια. Πράγματι, το άρθρο 9 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης - ο οποίος απέκτησε δεσμευτική ισχύ το 2009 - αφήνει τη ρύθμιση του σχετικού ζητήματος στη νομοθετική πρωτοβουλία των κρατών-μελών. Είναι γεγονός, επίσης, ότι τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης εντός και εκτός Ε.Ε. (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας, της Τουρκίας κλπ.) έχουν επιλέξει προς το παρόν την προσήλωσή τους στην παραδοσιακή αντίληψη περί γάμου και οικογένειας.

Τα επιχειρήματα υπέρ της προσκόλλησης στην πρωτότερη παράδοση ή του θεσμικού εκσυγχρονισμού κατά τα δυτικά πρότυπα είναι καθ' όλα σεβαστά.

Ωστόσο καμία στρατηγική για την ισότητα ΛΟΑΤΚΙ+ δεν θα μπορούσε να μην θέτει το ζήτημα της ισότητας στον πολιτικό γάμο, λαμβάνοντας υπόψιν και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025. Πολλές άλλες πολιτικές ισότητας απορρέουν -έμμεσα ή άμεσα- από αυτή τη μορφή ισότητας.

Αξίζει, στο σημείο αυτό, να αναφερθεί η καταληκτική παράγραφος της προαναφερθείσας απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ του 2015:

«Καμία ένωση δεν είναι τόσο βαθιά όσο ο γάμος, καθώς ενσωματώνει τα ανώτατα ιδεώδη της αγάπης, της πίστης, της αφοσίωσης, της θυσίας και της οικογένειας. Μέσα από την ένωση του γάμου, δύο άνθρωποι γίνονται κάτι πολύ πιο σπουδαίο από ό,τι ήταν πριν. Όπως κάποιοι εκ των αιτούντων σημειώνουν στις υποθέσεις αυτές, ο γάμος αντιπροσωπεύει την αγάπη που μπορεί να αντέξει ακόμη και μετά θάνατον. Θα ήταν λάθος να ισχυριστούμε ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν σέβονται την ιδέα του γάμου. Η αλήθεια είναι ότι τον σέβονται, και τον σέβονται τόσο βαθιά που αποζητούν την προσωπική τους ολοκλήρωση μέσα από αυτόν. Προσδοκούν ότι δεν θα είναι καταδικασμένοι να ζουν στη μοναξιά, αποκλεισμένοι από έναν εκ των παλαιότερων

θεσμών του πολιτισμού μας. Επιζητούν την ισότητα στην αξιοπρέπεια έναντι του Νόμου. Το Σύνταγμα τους αναγνωρίζει αυτό το δικαίωμα³⁹».

Από τα παραπάνω προκύπτει επίσης ότι τυχόν θεσμοθέτηση του (πολιτικού) γάμου θα πρέπει να γίνει με νομοθέτημα το οποίο θα ρυθμίζει και τα επιμέρους ζητήματα τα οποία θα ανακύψουν, όπως για παράδειγμα οι ουσιαστικές, νομοτεχνικές και ορολογικές προσαρμογές του δικαίου της συγγένειας, όπου αυτό κρίνεται απολύτως απαραίτητο.

Ένα άλλο επί μέρους ζήτημα που θα πρέπει να διευθετηθεί είναι αυτό των τέκνων που ήδη μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς αλλά η Πολιτεία δεν αναγνωρίζει γονεϊκά δικαιώματα στον μη βιολογικό γονέα. Αυτό δημιουργεί σειρά σοβαρών προβλημάτων, ιδίως σε ανήλικα τέκνα. Για παράδειγμα, ο μη νομικά αναγνωρισμένος γονέας⁴⁰ δεν μπορεί να λάβει αποφάσεις για το παιδί του, όπως για παράδειγμα, για σχολικά ζητήματα ή σε περίπτωση που αυτό νοσηλευθεί σε νοσοκομείο. Στην περίπτωση που πεθάνει ο βιολογικός και νομικά αναγνωρισμένος γονέας, τα παιδιά του ενδέχεται να καταλήξουν σε κάποιον μακρινό συγγενή ή ακόμη και σε ίδρυμα. Αντίστοιχα, αν πεθάνει ο μη νομικά αναγνωρισμένος γονέας, τα παιδιά του στερούνται των κληρονομικών δικαιωμάτων τους. Επίσης, αν οι δύο γονείς χωρίσουν, ο μη νομικά αναγνωρισμένος γονέας δεν μπορεί να διεκδικήσει συμμετοχή στην άσκηση της γονικής μέριμνας⁴¹. Τέτοιου είδους προβλήματα αντιμετωπίζουν σήμερα στην Ελλάδα πολλά παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και υπολογίζονται ανεπισημώς σε μερικές εκατοντάδες. Συνεπώς, για αυτό το ειδικό ζήτημα προτείνεται η θεσμοθέτηση μεταβατικής διάταξης που θα ρυθμίζει το πρόβλημα αναγνωρίζοντας τον δεύτερο γονέα του παιδιού.

³⁹ “No union is more profound than marriage, for it embodies the highest ideals of love, fidelity, devotion, sacrifice, and family. In forming a marital union, two people become something greater than once they were. As some of the petitioners in these cases demonstrate, marriage embodies a love that may endure even past death. It would misunderstand these men and women to say they disrespect the idea of marriage. Their plea is that they do respect it, respect it so deeply that they seek to find its fulfillment for themselves. Their hope is not to be condemned to live in loneliness, excluded from one of civilization’s oldest institutions. They ask for equal dignity in the eyes of the law. The Constitution grants them that right”.

⁴⁰ Στην περίπτωση ζεύγους γυναικών, όπου η μία κυοφόρησε και γέννησε και η άλλη έδωσε το ωάριο της, βιολογικοί γονείς είναι και οι δύο, αλλά νομική σχέση με το παιδί αποκτά μόνο η μία (ΑΚ 1463)

⁴¹ Ως προς την επικοινωνία, με το άρθρο 1520 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 4800/2021, τέθηκε η πρόβλεψη ότι “Οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να εμποδίζουν την επικοινωνία του τέκνου με τρίτους που έχουν αναπτύξει μαζί του ψυχοσυναισθηματική σχέση οικογενειακής φύσης, εφόσον με την επικοινωνία εξυπηρετείται το συμφέρον του τέκνου”. Η ρύθμιση καλύπτει μόνον το μη βιολογικό γονέα αλλά από την άλλη τον τοποθετεί στην ίδια μοίρα με κάθε άλλο τρίτο, που συμμετείχε στη ζωή του παιδιού με γονεϊκό ρόλο

Ως προς το θέμα της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (ΙΥΑ), μία πρόταση για ευρύτερη αναθεώρηση του πλαισίου που θα περιλάμβανε και ετερόφυλα και ομόφυλα ζευγάρια, θα υπερέβαινε ενδεχομένως την εντολή που έχει λάβει η παρούσα επιτροπή. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι στο πλαίσιο μίας συμπεριληπτικής πολιτικής βασιζόμενης στην αρχή της ισότητας, η διασταλτική ερμηνεία της προϋπόθεσης της αδυναμίας φυσικής αναπαραγωγής -προϋπόθεση που διέπει την εν γένει ρύθμιση του ζητήματος- θα κάλυπτε και τα πρόσωπα που βρίσκονται σε ομόφυλη σχέση.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι η ενδεχόμενη θεσμοθέτηση του γάμου ομοφύλων θα επιφέρει λύση και σε ειδικότερα ζητήματα που σχετίζονται με την αναγνώριση αλλοδαπών ληξιαρχικών πράξεων για παιδιά ομοφύλων Ελλήνων τα οποία έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό, την εκ μέρους τους απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας και την αναγνώριση συναφών γονεϊκών δικαιωμάτων. Ωστόσο, το ζήτημα της αναγνώρισης της ληξιαρχικής πράξης γέννησης δεν απαιτεί απαραίτητα νομοθετική ρύθμιση αλλά επιλύεται και άμεσα με εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών προς το ειδικό ληξιαρχείο Αθηνών που θα προσδιορίζει ότι επιτρέπονται οι μεταγραφές σε ληξιαρχικές πράξεις γέννησης παιδιών ομογονεϊκών οικογενειών που έχουν εκδοθεί νομίμως σε άλλη χώρα.

ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΦΥΛΟΥ

Το ζήτημα της νομικής αναγνώρισης ταυτότητας φύλου ρυθμίστηκε σχετικά πρόσφατα με τον νόμο 4491/2017. Περίπου τέσσερα χρόνια μετά διαπιστώνει κανείς ότι το εν λόγω νομοθέτημα έχει εφαρμοστεί κατά τρόπο προβληματικό και παρουσιάζει ελλείψεις.

Ως προς τα προβλήματα που έχουν εντοπιστεί από την εφαρμογή σε συνάρτηση με το υπόλοιπο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο για τα ληξιαρχεία και τα δημοτολόγια, στην πράξη έχουν προκύψει σοβαρές ασυνέχειες. Για παράδειγμα άτομα που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και προχωρούν στην αλλαγή της ταυτότητας φύλου αντιμετωπίζουν σειρά γραφειοκρατικών εμποδίων και ζητείται αδικαιολόγητα από τις αρμόδιες αρχές η λύση του συμφώνου για να καταγραφεί δημοτολογικά η μεταβολή ως

προς την καταχώρηση ονόματος και φύλου. Το πρόβλημα αυτό, εάν δεν μπορεί να λυθεί με σχετική εγκύκλιο, αναδεικνύει την ανάγκη προσθήκης σχετικής διάταξης στον ν. 4356/2015, ώστε να μεταβάλλεται η δημοτολογική καταχώριση του συμφώνου συμβίωσης σε περίπτωση που ένα εκ των μερών προχωρήσει σε νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου και να προσαρμόζεται έτσι ώστε να αντανακλά την μεταβολή που έχει επέλθει στην ληξιαρχική πράξη γέννησης, δίχως μεταβολή της οικογενειακής μερίδας.

Σε άλλες περιπτώσεις, δεν εφαρμόστηκε η διάταξη ότι η δήλωση του ατόμου πρέπει να γίνεται σε ιδιαίτερο γραφείο και όχι σε ακροατήριο. Επίσης, παρατηρείται ότι συχνά γίνεται αναφορά από τις δικαστικές αρχές σε «αλλαγή φύλου» ή επαναπροσδιορισμό φύλου, ορολογία που σχετίζεται με ιατρικές διαδικασίες, και όχι σε νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου που είναι ο ενδεδειγμένος νομικός όρος. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται οι αποφάσεις εκείνες που αναφέρονται σε «διεμφυλική διαταραχή» ή διαταραχή ταυτότητας φύλου ενώ στον φάκελο της υπόθεσης δεν υπήρχε καμία σχετική γνωμάτευση. Δεν θα πρέπει άλλωστε να υπάρχει, καθώς στη νομοθεσία είναι σαφές ότι οι ιατρικές διαδικασίες δεν σχετίζονται με την πρόσβαση στη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου. Χαρακτηριστικές είναι, επίσης, οι περιπτώσεις όπου με το διατακτικό αποφάσεων μεταβάλλεται η καταχώριση του φύλου και του κυρίου ονόματος χωρίς να γίνεται αντίστοιχη προσαρμογή του επωνύμου, πράγμα που δημιουργεί προβλήματα. Η παροχή δυνατότητας μεταβολής και του επωνύμου θα έλυνε πρακτικά σοβαρά προβλήματα για τα διεμφυλικά άτομα που η πρότερη ζωή τους έχει συνδεθεί με έντονες κακοποιήσεις και δε θα τα υπέβαλε στην πρόσθετη βάσανο επιπλέον διαδικασίας η οποία οδηγεί αρκετές φορές σε αναίτιολογητες απορρίψεις. Ένα συναφές ζήτημα που θα πρέπει να εξεταστεί είναι και η μεταβολή των ληξιαρχικών εγγράφων των ανήλικων τέκνων (συγκεκριμένα των στοιχείων του γονέα που έχει προχωρήσει σε νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου) προκειμένου να εξυπηρετείται η ασφάλεια δικαίου και το συμφέρον του παιδιού. Εξάλλου, ανάλογες ρυθμίσεις ισχύουν σε χώρες όπου υφίσταται διαδικασία νομικής αναγνώρισης ταυτότητας φύλου.

Από τα παραπάνω προκύπτει αφενός η αναγκαιότητα εξέτασης τροποποίησης διατάξεων στις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, αφετέρου η ανάγκη επιμόρφωσης των

ειρηνοδικών και γενικότερα των δικαστικών λειτουργιών που μπορεί να κληθούν να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους υποθέσεις, καθώς και στελεχών της διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης που εμπλέκονται στα ζητήματα αυτά. Εξάλλου, για την εφαρμογή του νομοθετήματος στην πράξη θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν το *Ψήφισμα της Κοινοβουλευτικής Ολομέλειας του Συμβουλίου της Ευρώπης 2048 [2015]* το οποίο καλεί τα κράτη μέλη:

«να αναπτύξουν ταχείες, διαφανείς και προσβάσιμες διαδικασίες, βασιζόμενες στον αυτοπροσδιορισμό, ως προς την αλλαγή των ονομάτων και του καταχωρισμένου φύλου των διεμφυλικών ατόμων στα πιστοποιητικά γέννησης, τα δελτία ταυτότητας, τα διαβατήρια, τους τίτλους εκπαίδευσης και άλλα παρόμοια έγγραφα – να καταστήσουν αυτές τις διαδικασίες διαθέσιμες για όλα τα άτομα που επιθυμούν να τις χρησιμοποιήσουν, ανεξάρτητα από την ηλικία, την κατάσταση υγείας, την οικονομική κατάσταση, ή το αστυνομικό ιστορικό».

Εν αντιθέσει με άλλες ευρωπαϊκές χώρες με διαφορετικά δικαϊκά συστήματα όπου ακολουθείται εξωδικαστική διαδικασία, η Ελλάδα έχει επιλέξει τη δικαστική οδό για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου. Ο τρόπος, όμως, εφαρμογής της δικαστικής διαδικασίας παρουσιάζει σημαντικές καθυστερήσεις, δηλαδή συνολικό χρόνο που υπερβαίνει μαζί με τη διοικητική διαδικασία τους δεκαοκτώ και πλέον μήνες και απέχει του χαρακτηρισμού «ταχεία». Επίσης, έχει δυσανάλογα υψηλό κόστος για μία μειονότητα όπως τα διεμφυλικά πρόσωπα που αντιμετωπίζουν αποκλεισμούς από την εργασία και η πλειονότητα τους ζει στα όρια της φτώχειας. Η διαδικασία χρήζει επανεξέτασης ώστε να ανταποκρίνεται στα παραπάνω πρότυπα. Επανεξέτασης χρήζει, επίσης, η σύνθεση της προβλεπόμενης διεπιστημονικής επιτροπής που άλλωστε είναι εκτός πνεύματος του νόμου ο οποίος αποσυνδέει τις ιατρικές διαδικασίες ή γνωματεύσεις από την νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προϋπόθεση της αγαμίας που τίθεται για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου με το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, μετά τυχόν καθιέρωση του γάμου προσώπων του ίδιου φύλου θα είναι χωρίς αντικείμενο. Στην

περίπτωση που δεν προκριθεί η λύση του πολιτικού γάμου, θα μπορούσαν να εξεταστούν όλες οι δυνατές εναλλακτικές προκειμένου να αντιμετωπιστεί το υφιστάμενο πρόβλημα.

Με βάση όλα τα παραπάνω, θα πρέπει να παρακολουθείται η εφαρμογή του ανωτέρου νομοθετήματος από τα συναρμόδια υπουργεία, και οι τυχόν αδυναμίες του, έτσι ώστε να επέλθουν οι τροποποιήσεις που κρίνονται αναγκαίες.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΑ ΙΝΤΕΡΣΕΞ ΑΤΟΜΑ

Ίντερσεξ είναι ένας διεθνής όρος ομπρέλα που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το ευρύ φάσμα των φυσικών σωματικών παραλλαγών των χαρακτηριστικών φύλου. Τα ίντερσεξ άτομα γεννιούνται με χαρακτηριστικά φύλου που είναι είτε θηλυκά και αρσενικά ταυτόχρονα, είτε ούτε απόλυτα θηλυκά ή αρσενικά, είτε ούτε θηλυκά ούτε αρσενικά. Η επίλυση των θεμάτων που αντιμετωπίζουν τα ίντερσεξ άτομα είναι σύνθετης φύσης και απαιτεί πολύπλευρη και ολοκληρωμένη προσέγγιση. Πρόκειται για θέματα που δεν αφορούν αποκλειστικά στην υγεία αλλά και άλλους σημαντικούς τομείς, όπως η αναγνώριση φύλου, η εργασία, η εκπαίδευση. Εξάλλου όπως έχουν διατυπώσει emphaticά με Ψηφίσματά τους, τόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης, όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όλοι οι εμπλεκόμενοι οργανισμοί πρέπει να αντιμετωπίζουν τα ίντερσεξ θέματα επιλέγοντας προσέγγιση κοινωνιολογικής φύσης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρά ιατρικής. Γι'αυτούς τους λόγους, οι δράσεις και πολιτικές πρέπει να είναι διατομεακές και διεπιστημονικές, καθώς προϋποθέτουν τη συνεργασία πολλών αρμόδιων αρχών, φορέων και επιστημόνων.

Βασικό ζήτημα που θα έπρεπε να θεσμοθετηθεί είναι η απαγόρευση των μη αναγκαίων ιατρικών χειρουργικών επεμβάσεων «κανονικοποίησης» του φύλου, στέρωσης και άλλων θεραπειών ή παρεμβάσεων που εφαρμόζονται στα ίντερσεξ νεογνά, βρέφη και παιδιά, συμπεριλαμβανομένων και αισθητικών ή προληπτικών επεμβάσεων και

γενικότερα ιατρικών παρεμβάσεων όπως η ορμονοληψία σε ηλικία μικρότερη των 12 ετών που αποσκοπούν στη μεταβολή των χαρακτηριστικών φύλου. Επίσης, κρίνεται σκόπιμη η διευκόλυνση στην αλλαγή του ληξιαρχικά καταχωρισμένου φύλου, στη βάση του αυτοπροσδιορισμού.

Δεύτερον, αναγκαία είναι η προσθήκη του κριτηρίου «χαρακτηριστικά φύλου» σε όλα τα σχετικά νομοθετικά κείμενα. Η νομοθετική προστασία από τις διακρίσεις λόγω χαρακτηριστικών φύλου πρέπει να επεκταθεί και στα άλλα πεδία της ζωής, πέραν αυτού της εργασίας (στην εκπαίδευση, στην υγεία και την ασφάλιση, στην απόδοση ασύλου κλπ).

Τρίτον, οι προσφερόμενες σε ίντερσεξ άτομα, και ιδίως σε νεογνά, βρέφη και παιδιά, ιατρικές υπηρεσίες θα πρέπει να παρέχονται με σεβασμό στις ιδιαίτερες ανάγκες και κυρίως στη διασφάλιση του δικαιώματός τους να αποφασίσουν τα ίδια τα άτομα, όταν έχουν την κατάλληλη ηλικία και ωριμότητα, με ανοικτές όλες τις πιθανές εκδοχές της ταυτότητάς τους. Η φροντίδα υγείας θα πρέπει να παρέχεται από εξειδικευμένες διεπιστημονικές ομάδες, που δεν θα παθολογικοποιούν τα ίντερσεξ παιδιά, αλλά θα θέτουν ως προτεραιότητα τις ανάγκες τους, τα δικαιώματά τους και το βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο τους όφελός τους.

Τέταρτον, ένα γενικότερο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί, αλλά απασχολεί ευλόγως περισσότερο τα ίντερσεξ άτομα, είναι η αδυναμία πρόσβασης στους ιατρικούς φακέλους και τα ιατρικά τους ιστορικά εφ' όρου ζωής

Πέμπτον, θα πρέπει να διασφαλιστεί η επάρκεια μηχανισμών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης για τους ίντερσεξ ανθρώπους και τις οικογένειές τους από επιμορφωμένους στα ίντερσεξ ζητήματα θεραπευτές.

Για να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω, χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην εκπαίδευση και την επιμόρφωση όλων των επαγγελματιών υγείας για την ίντερσεξ κατάσταση, ως φυσική ποικιλομορφία, και τη διαχείρισή της με βάση τη σύγχρονη επιστήμη και τα

ανθρώπινα δικαιώματα, με απώτερο στόχο την αποπαθολογικοποίησή της.

Τέλος, επί μέρους πολιτικές για την άρση των διακρίσεων έναντι των ίντερσεξ ατόμων μπορούν να επεκταθούν και σε άλλα πεδία όπως η δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος και η κατάρτιση προγραμμάτων στήριξης για την πλήρη και ισότιμη ένταξη και συμπερίληψη των ίντερσεξ ατόμων στον εργασιακό χώρο.

4. Πρωτοβουλίες για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων σε Παγκόσμιο Επίπεδο

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΛΟΑΤΚΙ+

Εδώ και μερικές δεκαετίες πολλά κράτη εισάγουν στη διπλωματική τους ατζέντα τη διάσταση της προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων, ως μίας ευάλωτης ομάδας. Αυτό είναι μέρος της γενικότερης στρατηγικής προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ανοιχτών κοινωνιών και της εμβάθυνσης της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου μέσω της εξωτερικής πολιτικής. Τα κράτη που έχουν εντάξει στη διπλωματική τους ατζέντα την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ανήκουν κατά κύριο λόγο στον δυτικό κόσμο, στον οποίο η Ελλάδα ανήκει ήδη από τη σύσταση της ως ανεξάρτητο κράτος αλλά και λόγω πολιτισμικής παράδοσης και στρατηγικής επιλογής. Επιπλέον, όλο και περισσότεροι διεθνείς οργανισμοί (ΟΗΕ, ΕΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΟΣΑ) παρακολουθούν στενά τα ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, έχοντας μάλιστα συστήσει και ειδικά τμήματα. Άλλωστε, αυτά απασχολούν όλο και περισσότερο τη διεθνή διπλωματική ατζέντα.

Είναι πολλά τα παραδείγματα χωρών που αναλαμβάνουν δράσεις στήριξης των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και πέραν των συνόρων τους. Για παράδειγμα, η Δανία, επ' ευκαιρία και της διοργάνωσης του World Pride 2021 στην Κοπεγχάγη, έχει δώσει οδηγίες προς τις πρεσβείες της ανά τον κόσμο να ενθαρρύνουν τον διάλογο για τα ζητήματα των ΛΟΑΤΚΙ+ και να προάγουν πολιτικές εξάλειψης των ομοφοβικών και τρανσοφοβικών διακρίσεων σε βάρος τους με ειδικά προγράμματα σε πολλές χώρες με σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων.⁴² Η Φινλανδία έχει ενσωματώσει στον κορμό της εξωτερική πολιτικής της την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον εργασιακό χώρο. Συνδέει μάλιστα την αναπτυξιακή της βοήθεια προς τρίτες χώρες με σχετικά κριτήρια και δράσεις. Στο φινλανδικό ΥΠΕΞ υπάρχει ειδική μονάδα που προωθεί τα ανθρώπινα/ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα όχι μόνο για τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και για την εμπέδωση τους στο εσωτερικό του υπουργείου. Η Γερμανία έχει σχεδιάσει σε ομοσπονδιακό επίπεδο στρατηγική που υλοποιεί με παράγοντες της

⁴² https://bm.dk/media/17143/153842_lgbti_handlingsplan_uk.pdf

κοινωνίας των πολιτών και έχει εισαγάγει στην εξωτερική πολιτική και την αναπτυξιακή συνεργασία την παράμετρο ΛΟΑΤΚΙ+⁴³. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Νορβηγίας, από την πλευρά του, χρηματοδοτεί διεθνές πρόγραμμα με το οποίο ενεργοί πολίτες στον τομέα της ΛΟΑΤΚΙ+ χειραφέτησης επισκέπτονται τη Νορβηγία είτε κατά τη διάρκεια μεγάλων εκδηλώσεων (*Pride*) είτε για μαθητεία στις αντίστοιχες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Οι διπλωματικές αποστολές των ΗΠΑ στηρίζουν διαχρονικά (τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά) δράσεις και έργα που ενδυναμώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, ενώ στις ειδικές εκθέσεις του Υπουργείου Εξωτερικών (*State Department*) για τα ανθρώπινα δικαιώματα δίνεται έμφαση στη ΛΟΑΤΚΙ+ διάστασή τους.

Η άσκηση ενεργητικής και πολυεπίπεδης εξωτερικής πολιτικής και σε ό,τι αφορά τα ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο με βελτίωση της διεθνούς εικόνας της Ελλάδας, μακριά από στερεότυπα που δημιουργήθηκαν στη διάρκεια της κρίσης και προσθέτοντας μια άλλη διάσταση πέραν των παραδοσιακών της επιδιώξεων. Ούσα η χώρα με το πλέον σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, και δεδομένων των κοινών ιστορικών και πολιτισμικών αναφορών της Ελλάδας με πολλές από αυτές, η χώρα μας μπορεί -παράλληλα με την απαραίτητη περαιτέρω προαγωγή των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων στο εσωτερικό- να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς, αποδεικνύοντας πως η ανοιχτή κοινωνία και η θεσμική θωράκιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμβαδίζουν απόλυτα με την ταυτότητα των χωρών αυτών.

Η υλοποίηση μιας τέτοιας πολιτικής μπορεί να συμπεριλάβει σειρά δράσεων που αυξάνουν την ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, όπως για παράδειγμα η συμμετοχή των ελληνικών αποστολών στις τοπικές εκδηλώσεις *Pride*, η συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και οι δηλώσεις στήριξης προς τις κατά τόπους ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητες σε άλλες χώρες. Ενόψει μάλιστα της διοργάνωσης του EuroPride στη Θεσσαλονίκη το 2024, διπλωματικές αποστολές μπορούν να ενεργήσουν ως δίαυλοι

⁴³<https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2445310/f2e5b24810f9c8870ce9ad2602b34bea/210226-inklusionskonz-ept-pdf-data.pdf>

επικοινωνίας με τις τοπικές ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις, με τελικό στόχο την εμβάθυνση της συνεργασίας και την προβολή της σύγχρονης Ελλάδας.

Ακόμη, να σημειώσουμε ότι υπάρχει μια διεθνής τάση τα ζητήματα συμπερίληψης να τίθενται ως παράμετρος και στον τουρισμό, που αποτελεί την ατμομηχανή της ελληνικής οικονομίας. Η ανάδειξη της Ελλάδας ως χώρας που εξασφαλίζει την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ πολιτών θα την τοποθετούσε ψηλά στην λίστα με τους ασφαλείς προορισμούς για ΛΟΑΤΚΙ+ επισκέπτες και επίσης θα στήριζε την προσέλκυση πιο ευαισθητοποιημένων τουριστών κυρίως από οικονομικά εύρωστα κράτη, βελτιώνοντας την εικόνα της στις βασικές τουριστικές αγορές.

Τέλος, κρίσιμη κρίνεται η ενημέρωση και εγρήγορση των διπλωματικών και προξενικών αρχών της χώρας σε σχέση με τον κίνδυνο που ενδέχεται να διατρέξουν πολίτες που επισκέπτονται χώρες όπου ο ομοερωτικός σεξουαλικός προσανατολισμός ή η έκφραση και ταυτότητα φύλου διώκονται ποινικά, καθώς και η υιοθέτηση κατευθυντήριων γραμμών και εγκυκλίων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα Ελλήνων που διαμένουν στο εξωτερικό και που έρχονται σε επαφή με τις προξενικές αρχές.

ΔΡΑΣΕΙΣ ΟΡΑΤΟΤΗΤΑΣ

Ένας τομέας όπου καταγράφεται σημαντική πρόοδος τα τελευταία χρόνια είναι αυτός της ορατότητας για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Μέσα από ποικίλες δράσεις, η κοινωνία των πολιτών, η Ευρωπαϊκή Ένωση, διεθνείς οργανισμοί, επιχειρηματικοί όμιλοι και πιο πρόσφατα ο πολιτικός κόσμος έχουν βοηθήσει στην αύξηση της ορατότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων εν συγκρίσει με το παρελθόν και κατ' επέκταση στην εμπέδωση της ισότητας και την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Αν και δικαίως πολλές φορές δίνεται έμφαση στα θεσμικά βήματα που πρέπει να γίνουν, καθώς και στις λοιπές πολιτικές, ενέργειες που αυξάνουν την ορατότητα⁴⁴ έχουν ισχυρό

⁴⁴ Όπως για παράδειγμα η πρόσφατη έκδοση σειράς γραμματοσήμων για τη στήριξη της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+

θετικό αντίκτυπο για τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Για παράδειγμα ένας έφηβος που προβληματίζεται για τη σεξουαλικότητα του, είναι πολύ πιο εύκολο να αντλήσει θάρρος και επιχειρήματα όταν γνωρίζει ότι η ομοφυλοφιλία είναι ευρέως αποδεκτή και ότι αυτή δεν θα λειτουργήσει ως τροχοπέδη για την κοινωνική του ζωή ή την επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Κρίσιμο ρόλο σε ζητήματα ορατότητας έχει να διαδραματίσει ο ευρύτερος ιδιωτικός τομέας, και συγκεκριμένα οι εργοδοτικές οργανώσεις, τα επαγγελματικά σωματεία και οι επιχειρήσεις, με την ενθάρρυνση του κράτους. Τον ρόλο αυτόν μπορούν να τον εκπληρώσουν με εκδηλώσεις υποστήριξης και συμπερίληψης, ΛΟΑΤΚΙ+ σεμινάρια και άλλες σχετικές δράσεις.

Βοηθητική, επίσης, θα μπορούσε να είναι η ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων από το Εθνικό Κοινοβούλιο, όπως η σύνταξη ειδικών εκθέσεων σύμφωνα με το Άρθρο 51, παρ. 4 του Κανονισμού της Βουλής και περαιτέρω η έγκριση Ψηφισμάτων υπέρ της ορατότητας και προαγωγής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων, και η αναγνώριση από το Εθνικό Κοινοβούλιο της Παγκόσμιας Ημέρας Κατά της Ομοφοβίας, της Αμφιφοβίας, και της Τρανσφοβίας.

Τα φεστιβάλ υπερηφάνειας (*Pride*) είναι η κατεξοχήν δράση ορατότητας της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+ και είναι παγκοσμίως το πιο αποτελεσματικό εργαλείο κοινωνικής μεταστροφής λόγω της μαζικότητάς τους, που δείχνουν την ολοένα μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή. Γι' αυτό τον λόγο θα έπρεπε να υποστηριχθούν τα ήδη υπάρχοντα (με αφορμή μάλιστα τη διεθνή προσοχή που απολαμβάνει η χώρα μας ενόψει του EuroPride 2024 στη Θεσσαλονίκη) αλλά και να ενθαρρυνθεί η δημιουργία περισσότερων σε περιοχές της χώρας, όπου υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη. Ιδιαίτερη έμφαση μπορεί να δοθεί σε κλάδους όπως τα σώματα ασφαλείας ή ο επαγγελματικός αθλητισμός όπου η ομοφοβία και η τρανσφοβία είναι διάχυτες, με δράσεις όπως το Ευρωπαϊκό Συνέδριο των ΛΟΑΤΚΙ+ αστυνομικών ή ενθαρρύνοντας αθλητικούς συλλόγους να πραγματοποιούν σχετικές καμπάνιες. Οι αποφάσεις αθλητικών συλλόγων της Κρήτης και της Ορεστιάδας να αλλάξουν στα χρώματα του ουράνιου τόξου τα

εμβλήματα των ομάδων τους με αφορμή τον μήνα υπερηφάνειας (*pride month*) είναι ένα πρώτο θαρραλέο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή.

Τέλος, είναι ανάγκη να σταλεί το μήνυμα ότι οι εκδηλώσεις στο πλαίσιο των φεστιβάλ υπερηφάνειας τυγχάνουν της στήριξης της Πολιτείας, όπως δηλαδή συμβαίνει και σε πολλές άλλες χώρες. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις περιπτώσεις του πρωθυπουργού του Ηνωμένου Βασιλείου που απευθύνει μήνυμα στήριξης προς το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας του Λονδίνου, του Πρωθυπουργού του Καναδά που οδηγεί ο ίδιος την πορεία του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας, και του νέου Προέδρου των ΗΠΑ ο οποίος πρόσφατα σε μία δήλωση δημόσιας στήριξης ανέφερε πως στο εξής και επισήμως ο Ιούνιος ορίζεται ως ο μήνας για τις εκδηλώσεις των φεστιβάλ υπερηφάνειας⁴⁵.

⁴⁵<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/06/01/a-proclamation-on-lesbian-gay-bisexual-transgender-and-queer-pride-month-2021/>

Παράρτημα

ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Σεξουαλικός προσανατολισμός: Ως σεξουαλικός προσανατολισμός ορίζεται η συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη προς το άλλο φύλο, το ίδιο φύλο ή και τα δύο κυρίαρχα φύλα. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, σύμφωνα με την επιστημονική κοινότητα, δεν αποτελεί επιλογή. Επιπλέον δεν περιορίζεται μόνο στη σεξουαλική ζωή ενός ατόμου αλλά αφορά τη συνολική προσωπική και κοινωνική ταυτότητά του και συνδέεται στενά με τις προσωπικές σχέσεις που καλύπτουν την ανάγκη για αγάπη, δέσμευση και συντροφικότητα.

Λεσβία: Μια γυναίκα που έλκεται σεξουαλικά ή/και συναισθηματικά από γυναίκες.

Γκέι/Ομοφυλόφιλος: Ένας άνδρας που έλκεται σεξουαλικά ή/και συναισθηματικά από τους άνδρες.

Αμφιφυλόφυλο άτομο: Ένα άτομο το οποίο αισθάνεται σεξουαλική ή/και συναισθηματική έλξη για πάνω από ένα φύλο.

Ταυτότητα φύλου: Είναι ο εσωτερικός και προσωπικός τρόπος με τον οποίο το ίδιο το πρόσωπο βιώνει το φύλο του, ανεξάρτητα από το φύλο που καταχωρίστηκε κατά τη γέννησή του.

Τρανς ή διεμφυλικά άτομα: Είναι ένας όρος ομπρέλα, που περιλαμβάνει τα άτομα που η ταυτότητα φύλου τους διαφέρει από το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Τα τρανς άτομα μπορεί να έχουν ετεροερωτικό, ομοερωτικό ή αμφιερωτικό σεξουαλικό προσανατολισμό, ενώ η ταυτότητα φύλου δεν σχετίζεται με κανένα τρόπο με τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Cisgender, σε συντομία cis: Είναι τα άτομα που νιώθουν οικεία και αυθεντικά στο φύλο με το οποίο γεννήθηκαν.

Μη δυαδικά άτομα: Μη δυαδικά ονομάζονται τα άτομα που αισθάνονται δεν ανήκουν ή ότι δεν επιθυμούν να κατηγοριοποιούνται εντός του έμφυλου κυρίαρχου διμερούς διπόλου.

Χαρακτηριστικά φύλου: Ως χαρακτηριστικά φύλου νοούνται τα χρωμοσωμικά, γονιδιακά και ανατομικά χαρακτηριστικά του προσώπου.

Ίντερσεξ: Τα ίντερσεξ είναι τα άτομα γεννιούνται με χαρακτηριστικά φύλου (όπως

τα χρωμοσώματα, τα γεννητικά όργανα ή/και την ορμονική δομή) που δεν ανήκουν αυστηρά στα δύο κυρίαρχα φύλα ή ανήκουν ταυτόχρονα και στα δύο.

Έκφραση φύλου: Ως έκφραση φύλου νοείται το σύνολο των χαρακτηριστικών που αφορούν τη συμπεριφορά, τρόπους, αναπαραστάσεις, που σχετίζονται με τον τρόπο που τοποθετείται και εκφράζει ένα πρόσωπο το φύλο του και γίνεται αυτό αντιληπτό από τον περίγυρό του.

Κουήρ (Queer): αναφέρεται σε ανθρώπους που η συνείδηση του εαυτού τους βρίσκεται μακριά από τις νόρμες της ετεροκανονικότητας και της διμερούς αντίληψης για τα φύλα.

ΛΟΑΤΚΙ+: Αρκτικόλεξο (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφί, Τρανς, Κουήρ, Ίντερσεξ, και το + αποδίδει οτιδήποτε πέρα από αυτές τις ομαδοποιήσεις).